

TALLINNA ÜLIKOOL
Kasvatusteaduste Instituut

ÜLIÕPILASTÖÖDE JUHEND

Tallinn 2010

Koostajad:

Mati Heidmets

Kristiina Krabi

Tiiu Kuurme

Meri-Liis Laherand

Jüri Orn

Meeli Pandis

Katrin Poom-Valickis

Marika Veisson

Toimetajad:

Kristiina Krabi

Meri-Liis Laherand

Kinnitatud Kasvatusteaduste Instituudi nõukogu poolt 4. veebruaril 2010.

SISUKORD

Sissejuhatus.....	5
1. Kasvatusteadusliku üliõpilastöö eesmärgid ja eripära.....	6
1.1. Üliõpilastöö eesmärgid.....	6
1.2. Kasvatusteadusliku üliõpilastöö eripära.....	6
2. Õppeotstarbelised üliõpilastööd: referaat, essee, õpimapp.....	8
2.1. Referaat.....	8
2.2. Essee.....	9
2.3. Õpimapp.....	10
3. Uurimuslikud üliõpilastööd: seminari-, bakalaureuse-, magistri- ja doktoritöö.....	13
3.1. Teoreetilised, empiirilised ja arendusuuringud.....	13
3.2. Seminari-, bakalaureuse-, magistri- ja doktoritöö.....	15
4. Uurimusliku üliõpilastöö läbiviimine.....	18
4.1. Töö kirjandusega.....	18
4.2. Probleemipüstitus.....	19
4.3. Hüpooteesi seadmine.....	21
4.4. Uurimisstrateegia ja meetodivalik.....	22
4.5. Valimi moodustamine.....	23
4.6. Andmekogumine.....	24
4.7. Andmetöötlus ja -analüüs.....	25
4.8. Tulemuste esitamine ja arutelu.....	26
5. Nõuded üliõpilastööle.....	27
5.1. Töödele esitatavad sisulised nõuded.....	27
5.2. Eetilised nõuded.....	28
6. Juhendamine.....	29
7. Üliõpilastööde kaitsmine ja hindamine.....	30
8. Vormistamisnõuded.....	32
8.1. Vormistatud töö koostisosad.....	32
8.2. Keel ja stiil.....	35
8.3. Lehekülje kujundus.....	36
8.4. Pealkirjad ja sisukord.....	37
8.5. Tekstisisene informatsioon.....	38

8.5.1. Lühendid.....	38
8.5.2. Loetelud.....	38
8.5.3. Arvud.....	39
8.5.4. Valemid.....	39
8.5.5. Tabelid.....	40
8.5.6. Illustratsioonid.....	40
8.5.7. Viitamine.....	41
8.6. Allikad.....	44
8.6.1. Trükised.....	45
8.6.1.1. Tervikteosed.....	45
8.6.1.2. Artiklid.....	46
8.6.1.3. Muud trükised.....	47
8.6.2. Elektroonilised allikad.....	48
8.6.3. Audiovisuaalsed allikad.....	50
Täiendav kirjandus.....	52
Kasutatud kirjandus.....	54
Lisa 1. Tiitellehe näidis.....	55
Lisa 2. Annotatsiooni näidis.....	56
Lisa 3. Juhised annotatsiooni täitmiseks.....	57

SISSEJUHATUS

Käesolev juhend sätestab nõuded üliõpilastööde koostamiseks, vormistamiseks ja kaitsmiseks TLÜ kasvatusteaduste valdkonnas. Koos nõuetega esitatakse soovitusi üliõpilastööde koostamiseks ning näiteid töö ülesehituse erinevatest võimalustest. Nõuded toetuvad tänapäeva kasvatusteadustes (*educational sciences*) levinud lähenemistel uurimistöö sisu ja ülesehituse kohta. Viimastega saavad üliõpilased lähemalt tutvuda TLÜ Akadeemilises raamatukogus olevate uurimistöö aluseid ja meetodeid käsitlevate õpikute ja käsiraamatute abil. Juhendi koostajad soovivad juhendis esitatud nõuete ja soovitude osas täpsustuste ning lisainformatsiooni saamiseks kasutada juhendi lõpus osundatud ning TLÜ Akadeemilises raamatukogus saadaolevaid õpikuid ja käsiraamatuid.

1. KASVATUSTEADUSLIKU ÜLIÕPILASTÖÖ EESMÄRGID JA ERIPÄRA

1.1. Üliõpilastöö eesmärgid

Üliõpilaste iseseisev uurimistöö on alati olnud ülikooliõppe oluline osa. Üliõpilastööde eesmärgiks on nii üliõpilaste professionaalse arengu toetamine kui ka uue teadmise loomine. Sageli on üliõpilase poolt koostatud ja kaitstud töö (nt magistritöö, doktoritöö) kindla õppetaseme saavutamise tähiseks. Mõned üliõpilastööd, nagu esseed ja referaadid on õppekavades kasutusel arvestus- või eksamitöödena.

Üliõpilastööde formaalseks eesmärgiks on seega kvalifikatsiooni omandamine, sisuliseks eesmärgiks aga õppija kompetentsuse tõstmine. Kui referaatide, esseede ja seminaritööga taotletakse eelkõige üliõpilase teadusliku mõtteviisi arenemist, siis magistri- ja doktoritöö tähendab oskust uurimistööd iseseisvalt läbi viia ning nõuetekohaselt esitada.

1.2. Kasvatusteadusliku üliõpilastöö eripära

Kasvatusteadused (*educational sciences*) kuuluvad teadusalade klassifikatsioonis ühiskonna ja kultuuri (*society and culture*) valdkonda ja siin järgitakse uurimistöö koostamisel ja vormistamisel neile omast traditsiooni. Tänapäevased kasvatusteadused haaravad endasse suure hulga erinevaid kasvatusteaduslikke ja pedagoogilisi distsipliine, nt üldkasvatusteadus, eelkoolipedagoogika, andragoogika, eripedagoogika, ainedidaktikad, kasvatusfilosoofia. Kasvatusteadustele on omane ka paradigmaatiline ja kontseptuaalne mitmekesisus ning kasvatusteaduslik uurimistöö võib olla nii uurimusliku kui ka arendusliku iseloomuga.

Kasvatusteadustes saab eristada ühelt poolt teadusi kasvatuses ja teisalt teadusi, mis on kasvatuses jaoks. Esimestes nagu (üld)kasvatusteadus, kasvatusfilosoofia, kasvatussotsioloogia, eelkoolipedagoogika, pedagoogika ja kasvatuses ajalugu ning võrdlev kasvatusteadus küsivad uurijad: "Mis on kasvatus ja haridus? Mille jaoks nad on? Kuidas on

nad võimalikud? Kuidas nende uurimisobjektiks olevad ilmingud tegelikkuses avalduvad? Kuidas on võimalik neid teaduslikult uurida?" Nendele teadustele tuginevad nn rakenduslikud kasvatusteadused, milleks on erinevad pedagoogikad, andragoogika ja eripedagoogika. Nendes teadustes otsitakse vastust sellistele küsimustele, nagu: "Mida teha? Kuidas teha? Milleks teha?" Vastused neile küsimustele on mõeldud rakendamiseks kasvatuspraktikas.

Töö kuulumise kasvatusteaduslike hulka määrab tema probleemipüstitus. Kasvatusteaduslikes uurimustes vaadeldakse mõne kasvatustegelikkuse ilmingu esinemist. Kui psühholoog uurib õppimise olemust ja kulgu, siis kasvatusteadlane küsib, millisena õppimisprotsess tegelikkuses teostub, millisena ta esineb osalejate käsitustes ning kas on põhjust ja võimalust teha midagi selleks, et õppimine oleks tõhusam. Kasvatusteaduslik probleemiseade kujuneb sageli oleva ja soovitu vahelisest vastuolust ja väljendub küsimisena soovitud seisundi järele. Küsimine võimaliku parema järele on üks kasvatusteadusliku uurimuse intentsioone. Samuti iseloomustatakse kasvatusteaduslikes uurimustes ühe või teise nähtuse esinemisvormi, temaga seonduvaid probleeme, tunnusjooni, seisundit või mingi ilmingu põhjuslikke seoseid. Kasvatusteadusliku uurimuse eripära seisneb ka selles, et ta pakub võimaliku parema saavutamiseks pedagoogilisi ja andragoogilisi lahendusi. Ka õpetajakoolituse lõputöölt oodatakse, et see oleks kasvatusteaduslik või ainedidaktiline, aga mitte ainult ainet käsitlev.

Tänases kasvatusteaduses on kõrvuti traditsioonilise empiirilise-analüütilise lähenemisega esile kerkinud ka nn hermeneutiline paradigma. Oluline koht kasvatusteaduslikus uurimistöös kuulub ka kriitilis-emantsipatoorsele paradigmale, kasutatakse ka strukturalistlikke, konstruktivistlikke jt lähenemisviise. Kirjeldamisele, seletamisele ja prognoosimisele kui teadusliku tunnetuse põhifunktsioonidele sotsiaalteadustes lisandub kasvatusteadustes ka mõistmine ja tõlgendamine. Nii kasvatusteadustes kui ka sotsiaalteadustes üldse kasutatakse üha rohkem kvalitatiivseid uurimismeetodeid, sageli kombineerituna kvantitatiivsete meetoditega. Kasvatusteaduslik uurimistöö, ka selle valdkonna empiirilised uuringud

- on paratamatult seotud väärtustega, kuivõrd kasvatus idee ise on olemuslikult väärtuseline ja väärtuste väljendaja;
- kannavad endas sageli mingeid uurijale omaseid varjatud, implitsiitseid käsitlusi;
- saavad oma kompleksse iseloomu tõttu arvestada valdavalt tõenäosuslike tulemustega;
- mõjutavad märkimisväärselt uurimuses osalevaid isikuid, mistõttu tuleb arvestada uurimuse kõrbeliste, psühholoogiliste ja pedagoogiliste tagajärgedega.

2. ÕPPEOTSTARBELISED ÜLIÕPILASTÖÖD: REFERAAT, ESSEE, ÕPIMAPP

Osa õppekavas ettenähtud üliõpilastöid ei näe ette eraldi uurimistöö läbiviimist (vastavalt juhendi 5. osas kirjeldatud uurimistöö etappidele), vaid nende eesmärgiks on materjalide kogumine ja süstematiseerimine ning oskuste omandamine oma seisukohtade kirjalikuks väljendamiseks. Sellisteks üliõpilastöödeks on referaat, essee ja õpimapp.

2.1. Referaat

Referaat on suuliselt või kirjalikult esitatav kokkuvõtte loetud tekstidest, artiklitest või uurimustest. Tuntumad referaadi liigid on järgmised.

Ümberjutustav referaat kujutab endast omasõnalist ja kokkuvõtlikku loetud teksti(de) esitamist. Oluline on kasutatud tekstide sisu adekvaatne edasiandmine, oma seisukohtade ja refereeritava teksti selge eristamine.

Kompresseeritud ehk kokkusurutud referaat on referaadi liik, milles säilitatakse originaaltekst, kuid see on edasi antud kokkusurutult. Sellised referaadid tulevad arvesse eelkõige võõrkeelsete tekstide lühendatud tõlgetena. Siin on oluline üliõpilase oskus esitada kokkusurutud tekstis kõige olulisem originaaltekstist, tõlke puhul esitatu sisuline ja keeleline vastavust originaaltekstile.

Kontseptuaalne referaat on üliõpilastööna sageli kasutatav, selle kirjutamine eeldab refereeritava teksti sisu ja põhiidee mõistmist ja adekvaatset edasiandmist. Kui tegemist on tekstidega, mis pärinevad erinevatelt autoritelt, kes võivad kasutada erinevaid mõisteid, siis tuleb refereerimisel leida neid tekste ühendav metakeel. Oluline on üliõpilase oskus analüüsida erinevaid tekste, tuua välja neid ühendav või eristav põhiidee ja kui vaja, esitada see omas mõistetesüsteemis. Oluline on ka referaadi loogiline ülesehitus, mis tavaliselt tagatakse referaadile selge ja täpse eesmärgi püstitamiseiga.

2.2. Essee

Essee on üliõpilase poolt koostatud tekst, mille sisuks on mingi teoreetilise või praktilise probleemi loogiline, argumenteeritud, selgepiiriline ja soovitatavalt uudne püstitamine ning vastuste pakkumine või lahenduste leidmine püstitatud küsimustele. Erinevalt referaadist sisaldab essee selle autori isiklikku arusaamist ja suhtumist käsitletavasse ainesse. Essee on referaadist nii sisult, mõttearenduselt kui keelelt ja stiililt nõudlikum.

Kasvatusteaduslik essee arvestustööna võib olla ka üliõpilase poolt kirjutatud lühikäsitlus mingist kasvatusteaduste ainevalda kuuluvast probleemist, milles tuginetakse loetud tekstidele, loengutel käsitletule või isiklikule kogemusele. Essee kirjutamine eeldab, et üliõpilane

- tunneb käsitletavat ainetikku;
- oskab analüüsida ja hinnata erinevaid arusaamu ja seisukohti;
- omab oma arvamust või seisukohta käsitletavates küsimustes;
- oskab oma seisukohti põhjendatult ja loogiliselt esitada;
- valdab esseele omaseid stiili- ja sõnastusvõtteid, on oma väljendusviisis isikupärane.

Kasvatustegelikkus oma ajalises ja ruumilises esindatuses – ja käsitlused temast erinevate kasvatusteaduslike ja pedagoogiliste distsipliinide, teooriate ja kontseptsioonide näol – pakub essee kirjutamiseks väga rikkalikku materjali. Oma ideede ja seisukohtade esitamisel ja põhjendamisel saab toetuda uurimustele ning isiklikult või teiste poolt argielus kogetule. Sellises materjalikülluses orienteerumiseks on essee koostamisel oluline arvestada järgmist.

Kõigepealt tuleks leida kandev idee, millele rajada essee mõttearendus. Essee lähtub kas mingist probleemist, käsitlusest või väitest, mis kutsub end edasi arendama. On oluline, et essee käsitletav aine järele valitud mõttearenduslikku telge ega valgus laiali. Essee kui teadusliku ja kunstiloo vahevorm aga eeldab kindlasti oma positsiooni määratlemist käsitletava teema osas. Vältima peaks teiste poolt kirjutatud lihtsat kordamist ning suhtuma kasutatavatesse tekstidesse kriitiliselt.

Essee on olulisel kohal argumendid ja argumenteerimine. Kasutatavaid argumente peavad toetama viited tekstidele või muudele materjalidele. Essee peaks väljenduma autori

probleeminägemise, esitusviisi ja keelekasutuse isikupära. Esseed võivad, lähtudes kirjutaja taotlustest või õppejõu poolt esitatavatest nõuetest, nii sisult kui teostuselt erineda. Nii võib essee olla

- autori isikupärast vaatenurka esitav tekst, milles on kesksel kohal kirjutaja nägemus käsitletavast ainekust ja mis ei eelda varasemate uuringute kasutamist;
- vabas vormis teaduslikku laadi mõttearendus kasvatusteaduslikul teemal, milles on kesksel kohal arutlus mingi probleemi üle, allikatele viitamine sõltub nõuetest;
- vastus essees püstitatud küsimusele või küsimustele, mis esitatakse argumentidena, ja mis toetub teadustekstides esitatud käsitustele või uurimistulemustele.

2.3. Õpimapp

Õpimapp ehk portfoolio on tema koostaja tegevust iseloomustav ülevaatlik näidismaterjalide mapp, mida kasutatakse sageli kujutavas kunstis, arhitektuuris ja disainis. Viimastel aegadel on portfoolio leidnud üha suuremat rakendust ka õppetöös, eelkõige õpetajate kutsealases koolituses. Õpimapi kasvav populaarsus johtub tema kasutamise mitmekesisest võimalusest ning sellest, et õpimapp vahendina ja tema koostamine meetodina vastab hästi kaasaegsetele käsitustele õppimisest ja arengust, õppijast ja õpetajast, õpi- ja arengukeskkonnast. Õpimapp kasvatusteaduslikest ainetest on õppija poolt iseendale loodud õpivahend, mille abil saab

- analüüsida ja kommenteerida loengute ja seminaride materjale;
- täiendada seda iseseisvalt loetuga;
- otsida ja leida seoseid teiste sotsiaal- ja kasvatusteaduslike ainetega;
- tõstatada ja käsitada meie kasvatustegelikkuse probleeme, tuginedes (kooli)praktikale, ajakirjandusest loetule ning igapäevastele tähelepanekutele, ja otsida neile lahendusi;
- avaldada oma arvamusi ja hinnanguid loengutel ja seminaridel kuuldu ning loetu kohta;
- analüüsida ennast õppijana või õpetajana, jälgida oma arengut;
- esitada oma õpingute kroonika.

Õpimapi koostamine on protsess, mille käigus kogutakse materjale, valitakse, reflekteeritakse ja hinnatakse kogutud ainekust, analüüsitakse ja reflekteeritakse oma õppimist ning arengut

suhetes mineviku, oleviku ja tulevikuga ning esitatakse oma töö tulemus õpimapiks vormistatuna hindamiseks. Õpimapi koostamisega seotud taotlused võivad seega olla mitmesugused, kuid keskseks võib pidada enastjuhtiva õppija arenemist, mis saab teoks tegevusuuringute ja kogemustest õppimise kaudu.

Õpimappide koostamise eesmärgist lähtuvalt võib õpimappe liigitada järgmiselt.

- **Töömapp** – kõigi tööde kogumik

Töömapp võib sisaldada materjale kogu tööprotsessi kohta, nt esimestest märkmetest valmis kirjandini jne. Töömapi põhjal on võimalik hiljem koostada näidismapp.

- **Arengumapp** e salvestav e kirjeldav õpimapp – perioodi tööde kogumik

Demonstreerib õppija edusamme ja arengut pikema perioodi vältel. Tihti lisatakse õpimappi ka vanemate või õpetaja kommentaare ja tähelepanekuid õppija õppimise, kasvamise ning arengu kohta.

- **Näidismapp** – valitud tööde kogu

Näidismappi valitakse parimad tööd, mis toetavad õppimise eesmärki. Lisatakse tavaliselt ka õppija põhjendus, miks valiti just need tööd, ning antakse hinnang oma tööle.

Õpimapp koostatakse individuaalse või rühmatööna. Õpimapp algab sissejuhatusega, milles avatakse mapi koostamise konkreetne eesmärk, materjali valiku ja esitamise põhimõtted, rühmatöö puhul ka rühma liikmete omavaheline tööjaotus. Et mapi sisu saaks ülevaatlikum, tuleks õpimapp varustada sisukorruga, milleks peavad leheküljed olema nummerdatud. Õpimapi materjal paigutatakse tavaliselt kiirkõitjasse. Õpimapi võib kokkuleppel õppejõuga esitada ka elektroonilisel kujul. Õpimapi koostamisel saab kasutada väga erinevaid materjale ja võtteid. Õpimapp sisaldab tavaliselt (1) kursuse või aine eesmärke; (2) õppija isiklikke eesmärke; (3) mitmesugust tõendusmaterjali (nt ülestähendused, märkmed, kogutud lisamaterjalid, artiklid, kodutööd, esitlused, rühmatööde kokkuvõtted, seminaride ettekanded, skeemid, tabelid ja illustratsioonid, tööde näidised, vaatlustulemused, ideed, mõtted, aforismid, kontroll-lehed ja enesekontrolli ülesanded). Näidismapi puhul lisatakse tõendusmaterjalile tavaliselt *infosedeleid*, mis selgitavad, mil viisil tõendusmaterjal on seotud õpimapi koostamise eesmärgiga, milles põhjendatakse oma valikut ja antakse hinnang oma tööle. Õpimapi sisaldab ka *eneserefleksiooni*: õpimapi lõppu lisab õppija hinnangu oma õppimisprotsessile (nt essee vormis).

Õpimapp on omamoodi õppimise päevik, mis sisaldab õpingute käigus kogutud ja koostatud õppematerjale, mida õppija ise on pidanud mingi aine õppimisel oluliseks ja tähtsaks, milles ta on analüüsinud ja hinnanud ennast kui õppijat nii õppe- kui kutsetöös. Õpimapis võivad esineda ka õppejõu antud ülesannete tulemused, rühmatööde tulemuste kokkuvõtted, õppija koostatud lühitekstid ühel või teisel teemal jne. Õpimapist saab õpivahend, kui õppija (1) on endale selgeks teinud, milleks talle seda mappi vaja on; (2) mõtleb läbi ja kavandab mapi koostamise; (3) tegeleb selle koostamisega järjekindlalt ja süstemaatiliselt; (3) analüüsib ja hindab ennast kui õppijat ja õpetajat.

3. UURIMUSLIKUD ÜLIÕPILASTÖÖD: SEMINARI-, BAKALAUREUSE-, MAGISTRI- JA DOKTORITÖÖ

Uurimuslike üliõpilastööde sisuks on iseseisva uurimistöö läbiviimine ja selle tulemuste esitamine. Uurimuslikud üliõpilastööd jagunevad teoreetilisteks, empiirilisteks ja arendusuurimusteks. Lähtuvalt töö kohast õppekavas on uurimuslikeks üliõpilastöödeks seminaritöö, bakalaureusetöö, magistritöö ja doktoritöö. Uurimuslikel üliõpilastöödel on üks autor. See ei välista sama lähtematerjali kasutamist erinevate autorite poolt.

3.1. Teoreetilised, empiirilised ja arendusuuringud

Teoreetiline uurimus ei sisalda uue empiirilise andmestiku kogumist, selle eesmärkideks võib olla näiteks erinevate lähenemiste võrdlus, olemasolevate teoreetiliste konstruktide kriitika, uudse lähenemise väljapakumine vms. Teoreetilises analüüsis võib autor kontrollida teooria konsistentsust e järjekindlust, s.t kas esineb vasturääkivusi teoorias endas või teooria ja empiiriliste uuringute tulemuste vahel. Empiirilist materjali esitatakse ainult vajaduse korral teoreetilise lähenemise selgitamiseks.

Teoreetilise uuringu inspireerijaks võib olla mõni abstraktsem probleemiseade (nt millistest pedagoogilise antropoloogia seisukohtadest on tuletatud humanistlikult orienteeritud kasvatus üldprintsüübid; millisena esineb lapsekeskse kasvatus idee erinevate pedagoogiliste suundade käsitluses) või siis elutegelikkuse vastuolu, mille laadi soovitakse avada teoreetilistele seisukohtadele toetudes ilma empiirilist uurimust läbi viimata (nt millisena ilmneb vaimsus kui fenomen koolijuhi tegevuses). Teoreetiliseks uurimuseks võib olla ka sissevaade mõne tuntud vaimuinimese loomingusse ja tema töö põhjal sündivad üldistused seoste loomiseks tänase päevaga. Julgemad ja mõnd ainevalda sügavamalt tundvad autorid võiksid püüda anda oma panuse ka teooriaarendusse. Teoreetiline uurimus eeldab süvenemist mingi nähtuse või probleemi käsitlemisse nii oma ainevalla tuntumate autoriteetide kui nende jälgedes kujunenud koolkondade esindajate poolt. Teoreetiline uurimistöö eeldab iseseisvatele järeldustele jõudmist. Suur lugemus annab autorile kindluse, mis võimaldab tal polemiseerida erinevate seisukohtade esindajatega ja jõuda omaenese iseseisvate väideten. Teoreetilist

uurimust kirjutatakse enamasti mingis kindlas paradigmas, võttes selle lähteseisukohad omaenese uurimuse aluseks, ent võimalik on erinevate paradigmade esindajate seisukohti ka kõrvutada.

Valdav osa üliõpilaste kasvatusteaduslikest uurimustest on siiski *empiirilised uurimused*, mis sisaldavad uute andmete kogumist, töötlemist ja interpreteerimist, lähtuvalt uurija poolt püstitatud küsimustest. Empiirilised andmekogumismeetodid on nt vaatlus, testid, intervjuu, küsimustike kasutamine jms. Empiirilised andmekogumismeetodid võivad olla kas kvantitatiivsed või kvalitatiivsed. Empiiriliste uurimuste eesmärgiks võib olla kas nähtusi kirjeldada, võrrelda, seletada, ennustada või mõista.

Kirjeldavad kasvatusteaduslikud uurimused püüavad olulisi kasvatusnähtusi, nt käitumist või interaktsiooni, teadusliku täpsuse ja tabavusega kirjeldada. Kasvatusteaduses on sellised uurimused väga levinud. Võrdlev uurimus erineb kirjeldavast vaid selle poolest, et lisaks püütakse seal võrrelda eri rühmi. Kirjeldava uurimuse eesmärgiks on sõnade, sümbolite või arvude abil kirjeldada mingit nähtust, mida me argiteadmiste tasemel võime küllaltki hästi tunda. Argiteadmised püütakse aga tõsta usaldusväärsemale ja abstraktsemale tasandile. Kirjeldav uurimus võimaldab ühelt poolt selgitada sõnade või arvude abil nähtuse levikut ja varieeruvust, teiselt poolt aga rääkida asjast teaduslike konstruktide abil.

Seletavates uurimustes püütakse selgitada nähtustevahelisi seoseid või põhjuslikkust. Esimesel juhul on tegemist korrelatsioonuurimusega, kus nähtuste vahel püütakse leida statistilisi seoseid, ilma et tehtaks oletusi põhjuse-tagajärje kohta. Teisel juhul, kausaaluurimuses, eeldatakse aga, et ühes nähtuses aset leidnud muutus on teises nähtuses toimunud muutuse põhjustajaks.

Uurimustele toetuvat ennustamist (prognoosimist) on kasvatusteadustes seni suhteliselt vähe kasutatud. Siiski võib uuringutega jälgida teatud nähtuse, nt koolitusnõudluse arengut ja ühtlasi prognoosida selle tulevast arengut.

Kui uurimuse eesmärgiks on mõistmine, siis püütakse nähtusi või tegevust tõlgendada. Nt võime püüda mõista kasvatusprotsessi nii õpetajate kui ka õpilaste vaatenurgast. Mõistmine tähendab, et uurija tutvub n-õ sisseelamise teel uurimisobjektidega seotud õhkkonna, mõtete, tunnete ja motiividega. Mõistvat ehk tõlgendavat uurimust ei peeta sageli omaette

uurimisviisiks, vaid arvatakse, et tõlgendamist võib sisaldada nii kirjeldav kui ka seletav uurimus.

Arendusuurimused on sotsiaalteaduste erinevates valdkondades saavutanud üha kasvava tunnustuse. Arendusuurimused tegelevad erinevate eluvaldkondade praktiliste probleemide lahendamise, nende tulemuseks on uurimistöö põhinev praktiline lahendus. Sellisena on arendusuurimus rakendusuurimus, mis kasvab välja mingist elutegelikkuse praktilisest probleemist ja kus lahenduse leidmisel peetakse silmas selle konkreetseid kasutajaid. Arendusuuring lähtub mingist vastuolust, vajakajäämisest või uuest ideest, vajaduses kasvatustegelikkuses midagi muuta või parandada.

3.2. Seminari-, bakalaureuse-, magistri- ja doktoritöö

Seminari-, bakalaureuse-, magistri- ja doktoritöö on uurimuslikud üliõpilastööd, milles kirjeldatakse üliõpilase poolt läbi viidud teoreetilise, empiirilise või arendusuuringu protsessi ja esitatakse selle tulemused. Uurimuslike üliõpilastööde läbiviimine järgib sotsiaalteadustes väljakujunenud uurimistöö loogikat, mida on kirjeldatud käesoleva juhendi 5. osas. Uurimusliku üliõpilastöö esitus järgib rahvusvaheliselt tuntud IMRaD (*Introduction, Methods, Results and Discussion*) formaati, arvestades seejuures kasvatusteaduste eripärasid. Uurimuslike üliõpilastööde üldisteks eesmärkideks on

- uurida iseseisvalt mõnda olulist kasvatusteaduslikku probleemi;
- õppida otsima, analüüsima, refereerima ja hindama erialaseid tekste;
- saada kasvatusteaduslike uurimismeetodite kasutamise kogemusi;
- kujundada iseseisva uurimistöö oskusi;
- võimaldada oma seisukohtade esitamist ja arutelu;
- õppida teaduslikku tööd vormistama.

Nii seminari-, bakalaureuse-, magistri- kui ka doktoritöös järgitakse 5. osas kirjeldatud uurimistöö loogikat, kuid nad erinevad teemakäsitluse sügavuselt ning nende valmimiseks kulutatud töömahu poolest.

Seminaritöö on reeglina üliõpilase esimene iseseisev uurimistöö studiumi vältel, mis toimub mingi õppeaine raames. Seminaritöö eesmärgiks on esmase kogemuse omandamine iseseisva uuringu läbiviimiseks ning selle tulemuste esitamiseks.

Bakalaureusetöö on bakalaureuseõppe lõputöö, mis eeldab üliõpilaselt oskust püstitada uurimisprobleem, analüüsida seniseid uurimistulemusi, viia läbi uuring ja asetada saadud tulemused varasemate uuringute konteksti. Bakalaureusetöö pikkus ilma allikate loetelu ja lisadeta on orienteeruvalt: 5-ainepunktise töö korral 15–20 lehekülge trükiteksti (1 lk = 2250 trükimärki); 10–15 ainepunktise töö korral 20–30 lehekülge (kaasa arvatud tiitelleht, sisukord ja kokkuvõtte).

Magistritöö sisuks on mingi kasvatusteaduste valdkonda kuuluva teadusliku probleemi püstitus, uuringu läbiviimine ja sellel põhineva lahenduse pakkumine. Magistritöö eesmärk on luua õppijatele võimalus süveneda mõnda kitsamasse kasvatusteaduslikku valdkonda ja uurimistöö läbiviimisega tõsta oma teaduslikku ja kutsealast kvalifikatsiooni.

30-ainepunktise magistritöö korral on magistritöö soovitavaks mahuks 40–60 lehekülge trükiteksti; 15-ainepunktise mahuga töö korral 30–50 lehekülge trükiteksti. Kui magistrikraadi taotletakse ilmunud publikatsioonide põhjal, siis on nende sisu avava ülevaate pikkus vähemalt 20 lehekülge.

Magistritööks võib olla ka arendusuurimus, mille eesmärgiks on praktiliste lahenduste ja nende rakendusvõimaluste leidmine mingite praktika jaoks oluliste probleemide lahendamiseks. Magistritööks võib olla nt üliõpilase arendustööd kirjeldav ja magistritööna vormistatud originaaltekst, aga ka trükitis ilmunud või magistritööks koostatud õppe- või arenduskava, õpik või muu õppevahend (film, tarkvara jms). Siiski peab ka arendusuurimusele põhinev magistritöö sisaldama uuringut, mis on läbi viidud 5. osas kirjeldatud loogikat järgides (uuring võib käsitleda pakutud uudse lahenduse sobivust, sisaldada erinevate lahenduste võrdlevat analüüsi vm). Arendusuurimusena esitatud magistritöö põhiteksti pikkus on vähemalt 30 lehekülge.

Doktoritöö on olulise kasvatusteadusliku probleemi jaoks uudse lahenduse pakkumine, kasutades tänapäevaseid uurimismeetodeid ning lähtudes rahvusvahelisest teadmistepagasist antud valdkonnas. Nõuded doktoritööde koostamiseks ja vormistamiseks on esitatud Tallinna Ülikooli doktoriõpingute ja doktoritööde kaitsmise eeskirjas (kinnitatud Tallinna Ülikooli

senati 6. aprilli 2009 määruses nr 2) ja Tallinna Ülikooli õppekorralduse eeskirjas (kehtiv alates 26.05.2008).

4. UURIMUSLIKU ÜLIÕPILASTÖÖ LÄBIVIIMINE

Empiirilise andmestiku kogumist sisaldava uurimusliku üliõpilastöö läbiviimine järgib sotsiaalteadustes väljakujunenud uurimistöö etappe: teema valik, töö kirjandusega, probleemipüstitus, hüpoteeside seadmine, uurimisstrateegia ja meetodi valik, valimi moodustamine, andmekogumine, andmetöötlus, tulemuste esitamine, arutelu. Hiljem, töö tulemuste esitlemisel, on needsamad etapid aluseks ka uurimuse jagunemisele peatükkideks.

4.1. Töö kirjandusega

Uuritava probleemi või analüüsimist vajava kasvatustegelikkuse ilminguga tuleb end eelnevalt tutvavaks teha erialakirjanduse kaudu. Lähtuvalt sellest, mida uurima hakatakse, sõnastatakse 4–6 märksõna, mis iseloomustavad uuritavat probleemi lähemalt ning aitavad luua ka teooriaosale loogilise struktuuri. Nende märksõnade jälgedes tuleb nüüd otsida, millist teoreetilist käsitlemist on need ilmingud ja probleemid erinevate autorite poolt leidnud. Sobiva erialakirjanduse leidmise hõlbustamiseks on koostatud erinevaid andmebaase (nt EBSCO, ERIC, Haridus). Konsultatsiooni andmebaaside kohta saab õppejõududelt, juhendajalt ja Akadeemilise raamatukogu töötajatelt. Heaks infoallikaks on ka varem lähedastel teemadel kaitstud üliõpilastööd, millega saab tutvuda Kasvatusteaduste Instituudi raamatutoas. Teooriaosa koostades tuleb erinevaid seisukohti nii analüüsida kui sünteesida, omal kohal on ka vastandlike seisukohtade kõrvutamise ning nendega argumenteerimine erinevatele allikatele toetudes. Teooriaosa on põhjenduseks ja õigustuseks, miks uuritakse just seda ilmingut ning püstitatakse just selline probleem, samuti toestab see autori lähenemist omaenese uuritavale objektile. Teooriaosa ei peaks olema pelgalt siit-sealt kokku loetud tekstide refereeringud, vaid nähtavaks peaksid saama kirjutaja enese mõttekäigud, mille lähtekohtadeks või põhjenduseks on erinevatest allikatest leitud seisukohad. Mõistlik on iga uut osa alustada lühikese lõiguga, kus selgitatakse, mis ja mis eesmärgil on selles osas vaatluse alla võetud, ning lõpetada kokkuvõttega, kus öeldakse, millistele järeldustele jõuti. Kuivõrd eestikeelset kõigekülgset põhjalikku materjali kipub olema vähe, on vaja kindlasti lugeda kirjandust ka võõrkeeltes, eriti magistritööde puhul. Eelistada tuleb oma valdkonna tuntumaid autoriteete ning hankida ja viidata autentsetele allikatele. Empiiriline uurimus

eeldab ka ülevaadet, mida uurijad enne on selle ilmingu või probleemi kohta välja selgitanud ning väitnud. Töö kokkuvõttes osas tullakse nii teoreetiliste seisukohtade kui teiste autorite uuringute tulemuste juurde tagasi ning seostatakse oma empiirilise uuringu tulemusi nendega, püüdes ühtaegu jõuda suuremate üldistusteni.

4.2. Probleemipüstitus

Uurimisprobleem on varasematest uuringutest või praktikast johtuv vastuolu või lahendamata küsimus, millele pole triviaalset vastust või lahendit ning mis seetõttu eeldab uurimistöö läbiviimist. Uurimisprobleemi väljendatakse tavaliselt vastust nõudva küsimusena. Oskus küsida on teaduses tihti palju raskem kui hästi esitatud küsimusele vastata. Mitte ilmasjata ei öelda, et hea küsimus on juba pool vastust. Uurimisprobleemis väljendub küsimusena see, mida me veel ei tea, aga mille teadmine oleks tähtis ja vajalik.

Uurimisprobleemi püstitamisel lähtub üliõpilane isiklikust huvist ja oma teadmistepagasist, kirjanduse ning allikmaterjalide kättesaadavusest, juhendamise võimalikkusest. Inspiratsiooni ja ideid uurimisprobleemi püstitamiseks saab loengutest, seminaridest, aktuaalsete ühiskonnaprobleemide aruteludest meedias, teaduskirjandusest.

Sobiva küsimusepüstituseni jõudmine on mitmetahuline protsess, mida nimetatakse probleemiseadeks. Selles saab eristada järgmisi aspekte:

- probleemi formuleerimine (keskse küsimuse sõnastamine, probleemi aluseks oleva vastuolu sõnastamine, oodatava tulemuse esialgne piiritlemine);
- probleemi ülesehitamine (probleemi liigendamine alaküsimusteks ja nende järjestamine);
- probleemi põhjendamine (seosed teiste probleemidega ja tehtud uurimustega, võimalike vastuväidete analüüs);
- probleemi tähistamine ehk vajaliku mõisteaparatuuri määratlemine, teoreetilised valikud probleemi avamiseks;
- probleemi hindamine (probleemi lahendustingimuste ja uurimismeetodite analüüs ning hindamine).

Probleemipüstitusel ei tohiks segamini ajada uurimisprobleeme ja sotsiaalseid probleeme (nt tööpuudus, kodutus, rassism). Soov mõnd sotsiaalset probleemi mõista või lahendada võib juhtida meid mingi uurimisprobleemini, kuid sotsiaalne probleem ise on reeglina palju laiem kui konkreetseks üliõpilastööks sobiv uurimisprobleem. Kui kvantitatiivse uuringu traditsioonide hulka kuulub võimalikult kitsalt piiritletud uurimisprobleemi püstitamine, siis kvalitatiivse uuringu puhul sobib sageli laiem, kujunevat tüüpi uuringut mitte ülemäära piirav uurimisküsimus. Näiteks võidakse kvantitatiivses uuringus küsida: „Kas õpilase õppeedukuse ja enesehinnangu vahel valitseb statistiliselt oluline seos?“ Võime küsida: „Kuidas varieerub õpetajate tööga rahulolu olenevalt vastajate soost, vanusest, geograafilisest piirkonnast ja õpetatavatest ainetest?“ Kvalitatiivsete uuringute uurimisprobleemid võivad olla sõnastatud nt järgmiste küsimustena: „Kuidas kirjeldavad õpilased oma õpiedukogemusi? Mida tähendab staažikate õpetajate jaoks töötuksjäämine?“ Kvalitatiivses uurimuses tuleb olla valmis selleks, et uurimise käigus võib probleem muutuda. See tähendab, et uurimisprobleemi sõnastamise vajadus tekib töö käigus korduvalt: mida kaugemale on uurimus edenenud, seda selgemaks ja piiritletumaks muutub uurija arusaam uurimisküsimusest.

Uurimisprobleem on aluseks töö eesmärgi sõnastamisele, siin näidatakse juba konkreetselt, kuidas soovitakse uurimisprobleemile vastust leida. Kui uurimisprobleemina on nt püstitatud küsimus „Milline on seos õppimiseks kohustumise ja õpitulemuste vahel?“, siis töö eesmärk võib olla sõnastatud järgmiselt: „Uurimuse eesmärk on selgitada, kas põhikooli 6. klassi õpilaste õppimiseks kohustumise ning matemaatika, emakeele ja kehalise kasvatuses hinnete vahel valitseb statistiliselt oluline seos.“ Tööl võib lisaks empiiriliste andmete kogumisele olla ka teoreetilisi eesmärgi. Nt Inna Järva 2004. a ilmunud uurimuses „Põlvkondlikud muutused Eestimaa vene perekondade kasvatuses: sotsiokultuuriline käsitlus“ on uurimisprobleem sõnastatud järgmiselt: „Kas ja kui võrd on kasvatus muutunud Eestimaa vene perekondades kolme põlvkonna jooksul?“ Sellele küsimusele vastamiseks on tööeesmärgidena nimetatud: esitada põlvkondliku kasvatuses kirjeldamiseks teoreetiline mudel; võrdlevalt analüüsida Eesti vene peredes kasutatavaid kasvatuskäsitlusi erinevates põlvkondades.

Et töö hilisemal lugejal ja uurijal endal kujuneks selgem arusaam, mida töö eesmärgi saavutamiseks on tehtud või on vaja teha, võib välja tuua ka uurimisülesanded. Inna Järva on teinud seda oma töös järgmiselt.

- Konstrueerida kontseptuaalne raamistik kasvatuses põlvkondlike muutuste kirjeldamiseks.
- Määratleda empiirilisel teel põlvkondade ajalised piirid.
- Tuua välja kasvatuses iseloomulikud sotsiokultuurilised tunnused.
- Selgitada välja kasvatuses sotsiokultuurilised erinevused põlvkonniti.
- Esitada uurimistulemused.

4.3. Hüpoteesi seadmine

Kui uurimisprobleem formuleeritakse uurimisküsimus(t)ena, siis uurimistöö järgmine samm, hüpoteesi püstitamine, tähendab uurijapoolse vastuse (teadusliku oletuse) pakkumist. Hüpotees on väide, mille kehtivust hakkab uurija oma edasises uurimistöös kontrollima. Hüpotees ei ole juhuslik oletus, vaid toetub senistele uuringutele ja teooriatele. Näiteks, kui usume A. Bandura teooria põhjal, et õppida saab teisi imiteerides, siis võime püstitada hüpoteesi, et lapsed hakkavad jäljendama telerist nähtud vägivalda: lapsed, kes vaatavad rohkem vägivaldafilme, hakkavad ka ise vägivaldsemalt käituma. See on teaduslik oletus, millele peab kinnitust leidma. Mitmed uurijad ongi teinud katseid, kus uuritakse laste käitumist pärast vägivaldsete või mittevägivaldsete filmide vaatamist, ning seda hüpoteesi kinnitanud.

Hüpoteeside püstitamine on vajalik juhul, kui empiirilises uurimuses tahetakse midagi seletada või võrrelda ning kui selleks kasutatakse kvantitatiivseid meetodeid. Kirjeldavates ja kaardistavates uurimustes, kvalitatiivsete meetoditega läbiviidavates uurimustes ja arendusprojektides hüpoteese ei püstitata, neid asendab uuringu eesmärgi formuleerimine. Kuigi järjest rohkem levivates kvalitatiivsetes uuringutes ei püstitata uurimist kitsasse rööpasse juhtivaid hüpoteese, mida uuringuga kontrollima asutakse, võivad uurijal siingi olla teatud oletused või tööhüpoteesid analüüsi võimaliku tulemuse kohta. Uurija püüab selliseid eeloletusi endale teadvustada, kuid jälgib, et need ei kahjustaks uuringu avatust – valmisolekut vastu võtta ka üllatavaid uurimistulemusi. Töö käigus võib sugeneda uusi tööhüpoteese, mis juhib uurijat nt hõlmama uusi uuritavate rühmi või koguma täiendavaid andmeid, kuid ka need oletused ei juhi uuringut sellistele kitsastele radadele, nagu on iseloomulik kvantitatiivse uuringu hüpoteesidele.

4.4. Uurimisstrateegia ja meetodivalik

Uurimismeetod tähendab nii andmete kogumise, analüüsimise kui ka tõlgendamise viise ja võtteid. Uurimistöö kavandamisel tuleks endale selgeks teha, mil viisil on võimalik püstitatud probleeme uurida ja kuidas uurimistulemusi analüüsida. Otsuseid eri meetodite kasutamise kohta ei tehta suvaliselt, valikul tuleks juhinduda nii meetodite sobivusest uurimisprobleemi lahendamiseks kui ka omavahelisest kokkusobivusest, mis kindlustab uurimuse metodoloogilise järjekindluse. Uurimistöö metodoloogilisi valikuid tehakse nii uurimisparadigma (nt kas positivistlik või konstruktivistlik paradigma), uurimisstrateegia (kas kvantitatiivne, kvalitatiivne või kombineeritud strateegia) kui ka uurimisprotseduuride (nt kas ankeetküsitlus või intervjuu) tasandil. Uurimistöös rakendatud meetodiliste lahenduste terviklik kogum – mida sageli nimetatakse uurimisstrateegiaks – on uurimismeetodist üldisem mõiste.

Kvantitatiivseid uurimismeetodeid iseloomustab soov saada võimalikult objektiivseid empiirilisi andmeid täpselt piiritletud objektide kohta. Uurimismaterjal kogutakse meetoditega, mis võimaldavad arvulist mõõtmist (nt standardiseeritud testid, ankeedid) ning järeldused tehakse statistilise analüüsi põhjal (nt kasutades tunnuste sagedusjaotusi, aritmeetilisi keskmisi, korrelatsioone jm). Andmekogumisel võib kasutada nii autori enda poolt loodud instrumenti (nt ankeeti) või siis juba varasemates uuringutes kasutusel olnud uurimisvahendeid. Viimasel ajal on erinevate sotsiaal- ja kasvatusteaduslike konstruktide mõõtmisel populaarsust kogumas nn skaalad, mis on kõrge sisemise reliaablusega küsimuste komplektid teatud nähtuse uurimiseks. Nende abil uuritakse nt toimetulekut keerulistes situatsioonides (*Coping inventory for stressful situations*), depressiooni (*Beck depression inventory*), sotsiaalset toetust (*Scale of perceived social support*), sõprust (*Cambridge friendship questionnaire*), õpetajate läbipõlemist (*Teacher burnout scale*), õpilaste suhtumist kooli (*Classroom scale*) jpm. Juba väljatöötatud skaalade kasutamise eeliseks on võimalus võrrelda oma tulemusi teiste sama lähenemist kasutanud uurijate poolt saaduga, samuti suurem kindlus küsimustike usaldusväärsuse osas. Sobivate skaalade leidmise osas saab abi juhendajalt ning neile on viiteid varasemates uuringutes.

Kvalitatiivsete meetodite eesmärk on saada terviklikku empiirilist andmestikku, mis hõlmaks ka erandeid ja detaile. Selleks kogutakse andmeid meetoditega, mis võimaldavad pikemaid

isikupäraseid kirjeldusi, nt osalusvaatlusega, vaba või poolstruktureeritud intervjuuga jm. Järeldusi tehakse statistilisi meetodeid kasutamata (või on statistika teisesel, allutatud positsioonil). Kasutada võib nt kvalitatiivset sisuanalüüsi, diskursusanalüüsi, narratiivseid analüüse jm rohkearvulisi analüüsivorme.

Üldistavalt: ei ole häid ega halbu meetodeid, on vaid nende kasutamisel ilmnev uurija asjatundlikkuse määr!

4.5. Valimi moodustamine

Kui oleme määratlenud uuringu eesmärgi, tekib küsimus, millise *kogumi* abil saame andmeid eesmärgini jõudmiseks. Uuringu eesmärgiga määratud kogumid võivad olla väga erinevad nii oma iseloomu kui ka mahu poolest. Kui uurime nt Eesti elanikkonda, on huvipakkuvateks subjektideks kõik inimesed, kes parajasti Eestis elavad – seega on uuritava kogumi maht üle 1,4 miljoni. Kui aga vaatluse all on õhutemperatuuri kõikumised ühe kindla ööpäeva jooksul, kusjuures temperatuuri fikseeritakse iga tunni tagant, on uuritava kogumi maht 24. Tervet uuritavat kogumit (antud näidete puhul 1,4 miljonit inimest ja 24 temperatuurinäitu) nimetatakse *üldkogumiks* (sageli ka *populatsiooniks*). Kui üldkogumi maht on suhteliselt väike (nt 24), on otstarbekas uurida kõiki kogumi elemente (nt antud juhul – võtta arvesse kõik 24 mõõtetulemust või – mõne teise uuringu puhul – uurida nt kõiki 50 inimest, kes rakendavad Eestis mingit uutset õppemeetodit, mille kohta andmeid tahame). Sel juhul on tegemist üldkogumile toetuvate uuringutega. Suuremahuliste kogumite puhul kujuneks aga kõigi elementide uurimine ülemäära kulukaks ja aeganõudvaks. Sel juhul uuritakse kogumi mingit osahulka. Selle osahulga elemendid moodustavad *väljavõtukogumi e valimi*. Valimi põhjal saadud tulemused kantakse üle üldkogumile. Selline üldistus sisaldab endas alati teatud viga, s.t üldistus kehtib vaid teatud osa üldkogumi kohta e teatud tõenäosusega. Sotsiaaluuringutes peetakse minimaalseks tõenäosuseks, mis valimi tulemuste üldkogumile üldistamist õigustab, 95%. Valik peab olema üldkogumit esindav e representatiivne nii oma mahult kui ka jaotuselt. Andmeid teatud mahtudega üldkogumitele vastavatest valimimahtudest määratud vea suuruse juures võib leida uurimistöõ õpikutest (nt Reaves 1992). Valimi jaotus peab vastama üldkogumi jaotusele (nt vanuselisele, rahvuslikule, soolisele jne jaotusele). Sellistele nõuetele vastav valim saadakse kõige sagedamini lihtsa juhuvalikuga.

Kvalitatiivsesse uuringusse kvantitatiivsetes uuringutes kasutatav juhuvalik, mis toetub statistilise tõenäosuse teooriale, tavaliselt ei sobi. Kvalitatiivses uuringus pole valimi suurus sobiv mitte siis, kui see aitab üldistada tulemusi üldkogumile, vaid siis, kui selle abil saab anda adekvaatse vastuse uurimisküsimusele. Praktikas selgub osaliste arv tavaliselt uuringu käigus, kui ei lisandu enam uusi kategooriaid, teemasid või seletusi. Siis on materjal „küllastunud“ ning räägitakse *andmete saturatsioonist* ja *teoreetilise saturatsiooni* kriteeriumi järgimisest. Selle kriteeriumi kasutamine nõuab paindlikuna kavandatud uuringut ning tsüklilist lähenemist valimi moodustamisele, andmete kogumisele ja tõlgendamisele.

4.6. Andmekogumine

Osas 4.4. „Uurimisstrateegia ja meetodivalik“ oli juba juttu andmekogumismeetodite rohkusest ja nende valiku kriteeriumidest. Osast 4.5. „Valimi moodustamine“ saab abi otsustamisel, kui suurelt hulgalt inimestelt tuleb andmeid koguda ja missugune peaks olema uuritava rühma koosseis. Kogutavad empiirilised andmed võivad olla verbaalsed e sõnalised või multimodaalsed. Esimesel juhul pakuvad infoandjad meile mingit verbaalset teavet nt küsimustike, intervjuude või narratiivide vahendusel. Juba intervjuude puhul lisandub sõnalisele infole ka visuaalseid tähelepanekuid, mis aitavad sõnu tõlgendada. Veelgi enam meeli võib osa võtta vaatlusest, mistõttu seda võib pidada multimodaalseks meetodiks. Kvalitatiivsetes uuringutes, kus on oluline võimalikult rikka ja detailirohke pildi saamine uuritavast nähtusest, täiendatakse verbaalset teavet sageli pildilise materjaliga, nt fotode või videotega. Ka kvantitatiivse uurimisstrateegia raames, nt eksperimendi käigus, on sageli vaja koguda lisaks verbaalsele infole (või selle asemel) mitut laadi visuaalseid andmeid (nt prokseemilist infot inimeste asetuse ja ümberpaiknemiste kohta ruumis, infot žestide ning miimika kohta jpm).

Juba enne andmekogumise algust on vaja läbi mõelda, kuidas nähtut, kuuldot ja kogetut dokumenteerida. Mõnel juhul dokumenteerivad andmeid uuritavad ise, nt märgistades varem koostatud küsimustikus sobivaid vastuseid, kirjutades uurija palvel mõnel teemal narratiivi või pidades päevikut. Intervjuu ja vaatluse korral jääb kogutavate andmete dokumenteerimise ülesanne uurijale. Intervjuude puhul kasutatakse enamasti helisalvestust ja helisalvestiste hilisemat transkribeerimist (s.t kirjaliku protokoll koostamist). Kuna vaatluse puhul on inimsilmal raske kõike olulist korraga märgata, on abi videosalvestamisest. Kasutatakse ka erinevaid vaatluslehti.

4.7. Andmetöötlus ja -analüüs

Andmeanalüüsi eesmärgiks on kas kinnitada või ümber lükata püstitatud hüpotees või (kvalitatiivse uuringu puhul) anda teaduslikult põhjendatud vastus töö eesmärgile.

Enne kui kogutud andmeid saab analüüsima asuda, on neile tavaliselt vaja anda selline kuju, mis analüüsi hõlbustab. Seda etappi nimetatakse andmetötluseks. Kvantitatiivsetes uuringutes kasutatakse statistilist andmetöötlust. Selle käigus koostatakse tabeleid, leitakse aritmeetilisi keskmisi ja korrelatsioone ning kasutatakse muid statistika võimalusi (nt faktoranalüüsi) olenevalt uuringu eesmärkidest. Lihtsamat statistilist andmetöötlust võimaldab tabelarvutusprogramm Excel, keerukam analüüs vajab spetsialiseeritumat tarkvara (nt SPSS). Et leitud näitajad suudaksid anda uurimisküsimustele tõeseid vastuseid, peame veenduma nende statistilises olulisuses. Selleks kasutatakse mitmesuguseid statistilisi teste, nt χ^2 -testi, t-testi, F-testi, korrelatsioonikordajate kriitilisi väärtusi jm. Tabelid, keskvaärtused jm statistilised näitajad iseenesest ei ole veel meie uuringu tulemus. Neid tuleb analüüsida ja selle käigus otsustada, millist infot nad meie uuringu seisukohalt annavad. Seda saab teha nt erinevaid näitajaid võrreldes ja rühmitades, kõrgeimatele ja madalaimatele tulemustele viidates, muutustendentse välja tuues jm viisidel olenevalt uuringu eesmärgist.

Kvalitatiivses uuringus, mida iseloomustab pigem spiraalikujuline kui lineaarne mõtteloogika, on andmekogumist, -töötlust ja -analüüsi raskem eri etappidena eristada. Siin algab andmete töötlemine ja analüüs juba andmekogumise ajal. Siiski võib ka siin rääkida teatud protseduuridest, mille abil andmeid analüüsiks ette valmistatakse. Intervjuusalvestised transkribeeritakse (seejuures võidakse kasutada mitmesuguseid transkriptsioonimärke), kirjalikest protokollidest vm tekstidest leitakse tähendusüksusi, mida varustatakse koodidega jms. Sellise andmetötluse tulemuseks võib olla mingi kategooriate süsteem, detailne juhtumikirjeldus vm. Ka siin ei ole nt kategooriate süsteem veel töö tulemus, vaid seda tuleb analüüsida otsustamiseks, mida see meile uuringu eesmärgi seisukohalt ütleb. Kvalitatiivse andmetötluse hõlbustamiseks on loodud ka mitmesugust tarkvara (nt NVivo).

4.8. Tulemuste esitamine ja arutelu

Andmeanalüüsi tulemused esitatakse töö tulemuste osas võimalikult põhjalikult, selgelt ja läbipaistvalt. Heaks tavaks on tulemuste esitamine hüpoteeside, püstitatud eesmärkide või uurimisülesannete kaupa. Tulemuste esitamiseks saab näpunäiteid uurimistöö vormistamist käsitlevast peatükist. Üksnes tulemuste esitamisest aga ei piisa. Uuriija peab suutma enda leitud tulemusi mõtestada ning näidata nende olulisust suuremas mõõtkavas. Tulemuste üle arutlemine tähendab suhestada uurimistulemused selgesõnaliselt uurimuse taustakirjandusega ja selle põhjal püstitatud uurimisülesannetega. Hinnatakse tulemuste tähendust, usaldusväärset ja rakendatavust. Kui probleemipüstitusel oli üldine mõttesuund üldiselt üksikule – toimus oma kitsama uurimisprobleemi leidmine ja põhjendamine, toetudes laiemale teoreetilisele taustale, seni avastatule ja avaldatule – , siis nüüd on käes aeg liikuda oma mõtetes uuesti üksikust üldisema suunas tagasi, vaadelda oma uurimistulemusi laiemas kontekstis. Uuriija kaalub, kuidas õnnestus lahendada püstitatud probleem, kuidas rikastas tema uurimus vastavat teadusvaldkonda ning kuidas võiks tema tulemust rakendada. Ta analüüsib sedagi, mida oleks võinud töös teisiti teha, ning annab soovitusi uurimissuuna jätkamiseks. Arutelus ei korrata tulemuste osas esitatud järeldusi, võid tõstetakse neist esile kõige olulisem.

5. NÕUDED ÜLIÕPILASTÖÖLE

5.1. Töödele esitatavad sisulised nõuded

Teadustöödele, sealhulgas ka üliõpilastöödele kehtivad üldtunnustatud kriteeriumid: uudsus ja aktuaalsus, objektiivsus, tõestatavus, tulemuste kontrollitavus, täpsus, süsteemsus, selgus, kriitilisus, selektiivsus, minimaalsus.

Uudsus ja aktuaalsus. Teadustöö tähtsaimaks peetav kriteerium tähendab, et iga töö peab sisaldama midagi uut ja esmakordset, ideid või tulemusi, mida varasemates töödes pole esitatud.

Objektiivsus. Autor peab käsitletavasse teemasse suhtuma võimalikult erapooletult, tegema järeldusi vastavuses kogutud andmestiku ning teoreetilistele alustega ja mitte laskma end mõjutada üldlevinud arusaamadest ega isiklikest eelistustest, kui need pole kooskõlas saadud tulemustega.

Tõestatavus. Kõik töö järeldustena esitatud väited peavad olema argumenteeritud ja toetuma faktidele. Subjektiivseid arvamusi ei tohi esitada teaduslike väidetena.

Süsteemsus. Teaduslikuks saab pidada ainult niisugust käsitlust, milles eri väited ja argumendid on ühendatud üheks suhteliselt vastuoludeta tervikuks ehk süsteemiks.

Selgus. Töö sisu peab olema üheselt arusaadav. Töös kasutatavad kesksed konstruktid tuleb avada ning määratleda ja kasutada neid alati samas tähenduses. Tuleb hoiduda uute terminite väljamõtlemisest seal, kus need on juba olemas. Vajadusel tuleks esitada enim kasutatud mõistete seletused töö lisa. Selgus tähendab ka ülesehituse otstarbekust, arutluse loogilisust ja ratsionaalsust, sõnastuse täpsust ja selgust.

Kriitilisus. Olemasolevaid, nt tsiteeritud autorite seisukohi tuleb vaadelda kriitiliselt. Erinevate vastandlike seisukohtade kõrvutamisel peaks järgima väidete loogilisust ning

vältima meelevaldseid järeldusi, tõestamata ja puudulikult tõestatud väiteid, tõe pähe pakutavaid oletusi jne.

Selektiivsus. Selektiivsus tähendab nõuet valida valdkonnaga seotud probleemide, andmete, meetodite seast niisugused, mis aitavad autorit kõige lühemat teed pidi oma hüpoteeside kontrollimiseni või eesmärkide saavutamiseni.

Uurimistöö sisu peab vastama töö pealkirjale. Vältida tuleks teemasid, mille käsitlemiseks üliõpilasel puuduvad võimalused või mis on nii ulatuslikud, et eeldavad suurte töögruppide tegevust vms. Üliõpilastöödena on soovitatavad empiirilise sisuga uuringud.

5.2. Eetilised nõuded

Teaduslikus uurimistöös tuleb järgida uurimuste vastavust eetikanõuetele. Järgnevalt on ära toodud mõned olulisemad reeglid, mis otseselt puudutavad ka üliõpilastöid.

- Lubamatu on teiste autorite andmete, tekstide ja tsitaatide kasutamine algallikale viitamata. Plagieeritud töid ei võeta kaitsmisele või kui plagieerimine avastatakse pärast kaitsmist, siis kaitsmise tulemus tühistatakse.
- Mõne teise uuringu raames kogutud avaldamata andmete kasutamisel/analüüsimisel oma töös peab olema luba andmete valdajalt/kaasautori(te)lt (ka juhul, kui töö autor ise osales uurimisgrupis või andmete kogumisel).
- Kuna uuringu mõju temas osalevatele isikutele on paratamatu, siis tuleb tagada, et see ei põhjustaks osalejatele mingisugust kahju, ei füüsilist, vaimset, kõlblist ega materiaalselt.
- Uuringus osalemine peab olema vabatahtlik, igal uuritaval on õigus uuringus mitte osaleda või katkestada osalemine selles uuringu mis tahes etapil.
- Uuritavate isikute anonüümsus peab olema tagatud. Uuritavate isikute personaalsete andmete, fotode, videosalvestuste, joonistuste jm. materjali avaldamiseks peab olema vastava isiku nõusolek.
- Mitme autoriga artikli puhul, mis oluliselt toetub üliõpilase seminari- või lõputööle, nimetatakse üliõpilast üldjuhul esimese autorina.

6. JUHENDAMINE

Juhendaja ülesanded on järgmised.

- Juhendaja annab nõu uurimuse eesmärgi ja probleemi põhjendamisel, aineastiku käsitusviisi ja tööst tulenevate ülesannete täpsustamisel, meetodite valikul jms.
- Juhendaja loeb ja kommenteerib valmivat teksti töö eri etappidel ning lõpuks tööd kui tervikut.
- Juhendaja suunab vajadusel teemakohase kirjanduse ja muude allikate juurde.
- Juhendaja nõustab, juhendab ja konsulteerib üliõpilast uurimistöö tegemise protsessis selle kõigil etappidel kas siis elektrooniliselt või konsultatsiooniaegadel, mis on üliõpilasega kokku lepitud.
- Julgustab õppijat iseseisvalt töötama ning mõtlema.
- Kinnitab oma allkirjaga lõputöö avalikule kaitsmisele lubamise.

7. ÜLIÕPILASTÖÖDE KAITSMINE JA HINDAMINE

Bakalaureuse- ja magistritööde retsensendid määratakse õppejõudude poolt vastava osakonna koosolekul. Doktoritöö oponendid määrab kasvatusteaduste doktorinõukogu.

Nii bakalaureuse-, magistri- kui ka doktoritööde kaitsmine on avalik ja toimub väitluse vormis kaitsmiskomisjoni ees akadeemilise üksuse poolt välja kuulutatud ruumis ja järjekorras. Kaitsmisel osalevad soovitavalt nii retsensent (doktoritöö puhul oponendid) kui üliõpilase juhendaja. Kaitsmise kord ja hindamine on sätestatud õppekorralduse eeskirja osas 3.14.2. Vastavalt Tallinna Ülikooli õppekorralduse eeskirjale on üliõpilasel õigus kaitsmiskomisjoni otsus vaidlustada kolme tööpäeva jooksul pärast lõputöö kaitsmiskuupäeva, esitades kirjaliku avalduse akadeemilise üksuse juhile (vt õppekorralduse eeskirja punkt 376).

Üliõpilastööde hindamisel lähtutakse järgmistest kriteeriumidest:

- uuritava probleemi uudsus ja aktuaalsus, tema teoreetiline ja praktiline tähendus ning probleemiseade põhjendatus;
- sisu vastavus teemale ja pealkirjale, püstitatud eesmärkidele ning ülesannetele;
- autori omapoolne intellektuaalne panus;
- töö ülesehituse terviklikkus ja selle osade omavaheline seotus, ülesehituse loogilisus ja liigenduse otstarbekus;
- teemale vastava kirjanduse ja teoreetiliste käsitluste tundmine, materjali läbitöötatus ja selle süstemaatiline, selge ja loogiline esitus;
- kasutatud meetodite valiku põhjendatus ja valdamine;
- andmete esinduslikkus ja kontrollitavus, andmeanalüüsi kvaliteet;
- töö vormistamisnõuete järgmine;
- töö keeleline (grammatiline, ortograafiline ja terminoloogiline) tase;
- töö maht (kas töö pikkus on sisuliselt õigustatud, kas töö vastab nõutavale töötundide mahule);
- argumentatsiooni veenvus, järelduste ja ettepanekute põhjendatus;

- töös kirjeldatud seisukohtade esitamine ja argumenteerimine ning küsimustele vastamine avaliku kaitsmise käigus;
- töös käsitletava illustratiivsus.

Üliõpilastööde autoriõigused kuuluvad töö autorile ja Tallinna Ülikoolile.

8. VORMISTAMISNÕUDED

Teadustööde vormistamisel kehtivad üsna ranged ettekirjutused, mida tuleb järgida ka kõigi üliõpilastööde puhul. Tavaliselt järgivad vormistusnõuded rahvusvaheliselt tunnustatud standardeid. Kasvatusteadustes toetutakse sotsiaalteadustes väljakujunenud reeglitele.

8.1. Vormistatud töö koostisosad

Kaitsmiseks esitatav töö koosneb laias laastus järgmisest kolmest põhiosast:

- 1) *sissejuhatav osa*, kuhu kuuluvad tiitelleht, tihendatud kokkuvõte ehk annotatsioon, sisukord ja vajadusel lühendite ja märkide seletused ning tabelite ja jooniste loetelud;
- 2) *põhiosa* ehk tegelik tekst, kuhu kuuluvad sissejuhatus, teoreetilised lähtekohad ja varasemate uurimuste tutvustus, metodoloogilise lähenemisviisi ja meetodite tutvustus, tulemused, arutelu ja allikate loend;
- 3) *lõpposa*, kuhu kuuluvad lisad ja võimalikud registrid.

Selle makrostruktuuri piirides jagatakse kirjutis sisukorra järgi pealkirjastatud peatükkideks ning alapeatükkideks. Töö põhistruktuur on tavaliselt järgmine.

- Tiitelleht.
- Eesti- ja võõrkeelne annotatsioon.
- Sisukord.
- Lühendid (vajaduse korral).
- Sissejuhatus.
- Teoreetiline tagapõhi ja varasemad uurimused.
- Meetod.
- Tulemused.
- Arutelu.
- Allikad.
- Lisad.
- Autori märkused (vajaduse korral).

Põhjendatud juhtudel võib töö struktuur sellest näidisest ka erineda. Nt kvalitatiivsetes uurimustes, mille eesmärk on uue teooria loomine või täiendamine, alustatakse empiiriliste andmete kogumist teadlikult ilma teoreetiliste lähteoletusteta ning siin võib teoreetiline peatükk paikneda hoopiski töö lõpus, mitte alguses. Samuti võib töö alguses esitatud teooriat täiendada empiiriliste tulemuste valguses muudetud või täiendatud teooria osa töö lõpus.

Tiitelleht. Tiitelleht on töö esimene lehekülg, mis kajastab teatud formaalset ja töö sisuga seotud informatsiooni (vt lisa 1). Tiitellehe tähtsaimaks osaks on pealkiri, mis peaks selgelt ja tuumakalt kajastama töö sisu. Tiitellehel esitatakse järgmine info.

- Õppeasutuse (keskel, suurtähtedega), instituudi ja osakonna nimetus (väiketähtedega).
- Autori ees- ja perekonnanimi (pealkirja kohal keskel, väiketähtedega, v.a esitähed).
- Töö pealkiri (keskel, suurtähtedega).
- Töö üldnimetus (pealkirja all keskel: seminari-, bakalaureuse- magistri- või doktoritöö).
- Töö juhendaja andmed (paremal servas: teaduslik kraad lühendatult, ees- ja perekonnanimi). Kui töö on mitu juhendajat ja/või konsultanti, siis kirjutatakse nende andmed esimese juhendaja andmete alla. Kui juhendaja/konsultant on väljastpoolt kõrgkooli, tuuakse nime ees ära ka töökoht ja amet).
- Töö tegemise koht ja aasta (all keskel).

Annotatsioon. Bakalaureuse- ja magistratöödes esitatakse kaks annotatsiooni, eesti- ja võõrkeelne, milles on tabeli kujul ära toodud töö teostamise koht, pealkiri, referaat, võtmesõnad, töö säilituskoht, koostaja allkiri ja juhendaja mäрге kaitsmisele lubamise kohta (vt lisa 2). Võõrkeelne annotatsioon võib olla kirjutatud inglise, saksa või prantsuse keeles. Referaadis esitatakse kokkuvõtvalt töö probleem, eesmärk ja ülesanded ning probleemi lahenduse kirjeldused koos olulisemate tulemustega.

Sisukord. Esitatakse uurimistöö üksikute osade loetelu koos nende alguslehekülje numbritega töös. Sellest näeb lugeja käsitletavate küsimuste vahelisi suhteid ja töö edenemise loogikat. Tuleks jälgida, et sisukorra pealkirjad vastaksid täpselt teksti pealkirjadele ning oleksid omavahel stiililises ja vormilises kooskõlas.

Lühendid (vajadusel). Töös kasutatud vähetuntud lühendite ja sümbolite loetelu koos selgitustega. Tähestikulises järjestuses. Tuuakse eraldi välja vaid juhul, kui töös esinevate vähetuntud lühendite rohkus (üle kahekümne) võib muuta töö raskesti jälgitavaks ja mõistetavaks.

Sissejuhatus, milles püstitatakse uurimisprobleem ja formuleeritakse uurimisküsimused, selgitatakse nende olulisust, püstitatakse töö eesmärgid ning määratletakse uurimisstrateegia. Samuti sisaldab sissejuhatus ülevaadet töö struktuurist. Sissejuhatus on n-ö töö visiitkaart, mille ülesandeks on äratada lugeja huvi ning anda lähteteave käsitletavast probleemist. Seminari, bakalaureuse ja magistritöodes on sissejuhatus mahuks tavaliselt 3–6 lk.

Teoreetiline tagapõhi ja varasemad uurimused. Siin antakse ülevaade autori poolt püstitatud uurimisküsimuste senistest käsitlustest, nende uurimisel kasutamist leidnud teoreetilistest konstruktidest, samuti määratletakse töös kasutatavad kesksed mõisted. Tuuakse välja erinevate autorite lähenemised koos nende tugevate ja nõrkade külgedega. Samuti kirjeldatakse varasemate uurijate poolt saadud empiiriliste uuringute tulemusi ning osutatakse lahendamata küsimustele.

Meetod. Siin kirjeldatakse täpselt ja detailselt, kuidas uurimus tehti, et lugeja võiks hinnata selle usaldusväärsust, ning selgitatakse täpselt kõike seda, mis on vältimatu uurimisprotsessi mõistmiseks. Kvantitatiivse uuringu meetodikirjelduses tuuakse kindlasti välja (a) uurimisobjekt (s.o vaatlusüksused laiemalt mõistetuna: uuritavad isikud, kollektiivid, artiklid, reklaam jne), koht, muutujad, piirangud jm, valimi moodustamise alused; (b) uurimisvahendid: mõõtmisvahendite loomine ja arendamine; reliaabluse ja valiidsuse analüüs; (c) uurimuse kulg, andmete kogumise meetodid; (d) andmestiku analüüsi meetodid.

Tulemused. Siin esitatakse uuringu tulemused, soovitavalt püstitatud hüpoteeside või uuringu eesmärkide kaupa, kasutades lisaks tekstile ka arvandmeid, tabeleid, skeeme. Kui uurimuses on saadud n-ö lisaandmeid, mis ei seonu otseselt uurimisprobleemidega, aga võivad muudes seostes siiski huvi pakkuda, võib esitada need lisa(de)s. Tulemuste juures tutvustatakse ainult antud töö tulemusi, neid ei suhestata veel muude uurimustega ega anta neile hinnangut.

Arutelu. Arutelu osas suhestatakse saadud tulemused varasemate uuringute tulemustega ning osutatakse nii kokkulangevustele kui erisustele. Samuti annab uurija siin hinnangu oma töö usaldusväärsusele, vajadusel kirjeldades tulemuste valiidsuse ja reliaabluse kontrollimise viise

ning analüüsid võimalikke vigu. Ka antakse siin üldhinnang sellele, mil määral õnnestus leida püstitatud küsimustele vastuseid ning millised võiksid olla käsitletud probleemi edasise uurimise teed. Kui uurimistöö käigus saadud tulemusi saab kasutada praktikas, siis osutatakse ka nendele võimalustele.

Allikad. Esitatakse loetelu kõigist töös viidatud materjalidest. Allikate loetelu ei arvata töö mahu sisse.

Lisad. Lisades esitatakse abimaterjalid ja andmed, mis on vajalikud töös käsitletud seisukohtade kinnitamiseks ja illustreerimiseks, kuid oma mahu või sisu poolest häiriks töö jälgitavust tekstis (nt küsimustikud, suuremahulised tabelid vms). Lisad numereeritakse ja pealkirjastatakse (läbivalt suurtähtedega). Iga lisa alustatakse uuel lehelt. Lisade funktsiooniks on töö sisu täiendada ja aidata seda paremini mõista. Lisa peab seostuma töö sisulise struktuuriga. Lisasid ei arvata töö mahu sisse.

Autori märkused (vajadusel). Võivad sisaldada töös mittekajastatud, kuid lugejale olulist informatsiooni; uurimisega seotud asjaolusid; viidet sellele, et antud uurimus on osa suuremast projektist; tänuavaldusi inimestele, asutustele, kes töö valmimisele erineval moel kaasa aitasid jms. Autori märkused võib paigutada sissejuhatusse eraldi lõiguna või töö lõppu iseseisva alajaotusena. Mahukamates töödes (nt doktoritöodes) võib sama eesmärki täita eessõna, mis paikneb resümee ja sisukorra vahel.

Teoreetilise töö puhul asendatakse empiiriline osa teema arendusest lähtuvate alajaotustega, millele järgneb arutelu.

8.2. Keel ja stiil

Bakalaureuse- või magistr töö kirjutatakse eesti keeles. Sel juhul lisatakse võõrkeelne annotatsioon. Kokkuleppel akadeemilise osakonnaga võib töö kirjutada ka inglise keeles, sel juhul lisatakse tööle eestikeelne annotatsioon.

Valida tuleb selline väljenduslaad, mis tuleneb käsitletava aine sisust ja vastab sel alal kujunenud sõnastusele ning mõistestikule. Teaduskeel on põhiolemuselt mitteemotsionaalne.

Töös avaldatavad seisukohad ei tohi olla mitmetähenduslikud. Juhul kui võõrkeelsele terminile ei leita adekvaatset eestikeelset vastet, on soovitatav eestikeelse vaste järel sulgudes esitada võõrkeelne termin.

Kõneviis ja -vorm olgu ühtlane kogu töö ulatuses. Soovitatav on olevikuline või minevikuline umbisikuline vorm (“töös käsitletakse...”; “töös on käsitletud...”). Kui soovitakse esile tuua isiklikku seisukohta, kasutatakse *mina*-vormi. Samuti sobib *mina*-vorm pedagoogiliste projektide kirjeldustesse. Kolmanda isiku kasutamist tekstis (“*uuriija tegi...*”) soovitatakse vältida.

Kirjutamisel peetakse silmas järgmisi nõudeid:

- korrektne ja loogiline keelekasutus;
- üldtunnustatud terminoloogia ja lühendite kasutamine;
- paljusõnalisuse, sõnakorduste ja võõrsõnadega liialdamise vältimine;
- kõne- või konspektistiili, liigse lakoonilisuse vältimine;
- slängi ja üliemotsionaalsete väljendite vältimine.

Kvalitatiivses uurimuses võib kasutada veidi isiklikumat ja väljendusrikkamat stiili. Mõnikord on arvatud, et kvalitatiivse uurimus paikneb oma stiililt kusagil teadus- ja ilukirjanduse vahepeal.

8.3. Lehekülje kujundus

Töö vormistamisel kasutatakse valget vertikaalasendis paberit formaadiga A4 (210 x 297 mm). Tekst trükitakse lehe ühele poolele reavahega 1,5. Trükikiri on Times New Roman, tähesuurus 12 punkti. Lehe servadest jäetakse 2,54 cm ülalt, alt ja paremalt; lehe vasakust servast 3 cm. Tekst kujundatakse nii, et ka lehekülje parempoolne serv jääb sirge. Tekstilõigud eraldatakse tühja reavahega.

Kõik leheküljed tiitellehest kuni lisadeni saavad leheküljenumbri. Numeratsioon paigutatakse lehekülje alla keskele. Tiitellehele ja sisukorrale leheküljenumbrit ei kirjutata.

Lehekülgede (v.a tiitelleht) paremas ülaservas võib olla töö või vastava peatüki pealkirjaga (või selle lühendatud kujuga) päis.

Lisad nummerdatakse eraldi (kui neid on rohkem kui üks) araabia numbritega (lisa 1, lisa 2 jne) ja pealkirjastatakse. Lisa pealkiri kirjutatakse läbiva suurtähega.

8.4. Pealkirjad ja sisukord

Töö liigendatakse peatükkideks ja alapeatükkideks, mis pealkirjastatakse. Pealkirjad peavad olema lühikesed, lakoonilised ja vastama töö sisule. Vältida tuleks selliseid töö sisust mitte midagi rääkivaid pealkirju nagu „Empiiriline osa“ ja „Teoreetiline osa“, isegi sissejuhatusel võib leida tabavama pealkirja.

Kõigi peatükkide, sissejuhatusel, arutelu, allikate loetelu ja lisade pealkirjad kirjutatakse läbivalt suurtähtedega. Alajaotuste pealkirjad kirjutatakse väiketähtedega (v.a suur algustäht). Pealkirjade järele punkti ei panda. Sõnu pealkirjades ei poolitata. Lühendite kasutamine ei ole soovitatav. Pealkiri paigutatakse lehe vasakusse serva. Kõiki peatükke ja töö iseseisvaid struktuuriüksusi (sisukord, sissejuhatus, arutelu, allikate loetelu jne) alustatakse töös uuel lehelt. Kui pealkirjaga samale leheküljele mahub ainult üks rida järgnevat teksti, tuleks alustada uuel lehelt. Peatüki pealkirja ja sellele eelneva ja järgneva teksti vahele jäetakse kaks tühja rida. Alapealkirja ja eelneva ning järgneva teksti vahele jäetakse üks tühi rida.

Peatükid ja nende alljaotused nummerdatakse, soovitatavalt hierarhilise numeratsiooniga maksimaalselt viiel erineval tasandil araabia numbritega (peatükk 1, alapeatükk 1.1, selle allosa 1.1.1 jne.).

Sisukorras esitatakse kõik töö peatükid ja alajaotused täpses vastavuses nende töös esinemise järjekorrale ja sõnastusele alguslehekülgede numbritega. Pealkirjade hierarhiline liigendus esitatakse sisukorras astmelisena (lisa 3):

1. _____
  - 1.1. _____
    - 1.1.1. _____

1.1.2. _____

1.2. _____

2. _____

Sisukorras loetletakse, kuid ei nummerdata sissejuhatust, arutelu, allikate loetelu, registreid, lisa.

8.5. Tekstisisene informatsioon

8.5.1. Lühendid

Töös tuleks kasutada võimalikult vähe ja soovitatavalt üldtuntud lühendeid (nr, lk, a jms). Kui tööd läbib mitmest sõnast koosnev kategooria, siis võib luua uue lühendi, mille sisu avatakse esmakordsel tekstis esinemisel. Lühendi peab defineerima täieliku kirjapildi kaudu (nt Eesti Raamatu Aasta - ERA). Üldlevinud lühendite kasutamisel (ÜRO, USA) ei ole vaja täielikku kirjapilti esitada.

Üldtuntud lühendeis, meetermõõdustiku lühendeis ning riikide, ettevõtete, asutuste ja organisatsioonide suurtähelistes lühendites ei ole punkt vajalik. Kui lühend langeb kokku mõne eestikeelse sõnaga, siis on soovitatav panna lühendisse sõnavahet märkiv punkt (e.m.a. – enne meie ajaarvamist).

Üle paarikümne vähetuntud termini, lühendi või sümboli korral töös soovitatakse koostada lühendite ja tähiste loetelu. Viimane esitatakse koos vastavate selgitustega eraldi alajaotusena (tavaliselt pärast sisukorda). Selles paigutatakse tähised tähestikulises järjekorras vasakpoolsesse veergu, paremal esitatakse nende selgitused.

8.5.2. Loetelud

Loetelu punktid tähistatakse kas araabia numbrite või väiketähtedega, mille järel on ümarsulg või märgistega (mõttekriipsud, tärnid, punktid vms). Loetelus kasutatakse nummerdamist, kui tahetakse rõhutada loetelu osade järjestust või kui tekstis soovitakse mõnele neist viidata.

Muudel juhtudel on soovitatav kasutada märgiseid (*, -, •). Igasugusele loetelule peab lisama kommentaari või hinnangu.

Loetelu paigutus ja kirjavahemärkide kasutamine oleneb loetelu punktis olevate sõnade hulgast.

Kui loetelu koosneb üksikutest sõnadest või sõnaühenditest, siis kirjutatakse loetelu punktid üksteise järele ja eraldatakse komaga. Näiteks:

1)____,2)____,3)____ . või a)____,b)____,c)____ .

Kui loetelus on pikemad sõnaühendid või laused, milles esineb koma, sulud jms, siis kirjutatakse loetelu punktid üksteise alla eraldi ridadena semikooloniga eraldatult:

_____
_____
_____.

Kui loetelu mingis osas on kaks või enam lauset, siis pannakse järjekorranumbri järele sulu asemel punkt ja loetelu iga osa lõppu samuti punkt:

_____. _____ .
_____ . _____ .

Kui mõni loetelu sisaldab omakorda loetelu, siis üldisema loetelu osad nummerdatakse ja all-loetelu osad tähistatakse väiketähtedega.

8.5.3. Arvud

Ühekohalised arvud kirjutatakse tekstis sõnadega. Suuremad arvud ja murrud kirjutatakse numbritena. Järgarvu järele pannakse punkt. Protsentide esitamisel on soovitatav piirduda ühe kuni kahe komakohaga.

8.5.4. Valemid

Valemid esitatakse omaette real soovitatavalt lehe keskele paigutatuna. Kõigi töös esitatud valemite ja matemaatiliste avaldiste saamist tuleb selgitada. Kirjandusest võetud valemite

selgitus piirdub viitega allikale. Kasutatavate tähistuste seletused paigutatakse valemite järele, kusjuures igas uues valemis selgitatakse ainult esmakordselt esinevaid tähiseid. Kui töös on mitu valemit, nummerdatakse nad üldnumeratsiooniga (valem 2) või peatükkide lõikes (valem 1.3 – kus üks tähistab peatüki, kolm valemi järjekorranumbrit). Valemi number kirjutatakse ümarsulgudes all valemist paremal. Viidates tekstis valemile, paigutatakse selle numeratsioon sulgudesse.

8.5.5. Tabelid

Tabeleid kasutatakse arvuliste andmete ja oluliste tekstiosade ülevahtlikuks ja kompaktselt esitamiseks. Tabelid pealkirjastatakse ja nummerdatakse. Tabeli kohale lehe vasakusse serva kirjutatakse üldnimetus Tabel, millele järgneb tabeli number. Lühendit nr ja punkti numbri järel ei kasutata. Tabelid nummerdatakse araabia numbritega läbiva numeratsiooniga kogu töö ulatuses või iga peatüki ulatuses eraldi. Nt Tabel 10 või Tabel 3.4, mis tähistab kolmanda peatüki neljandat tabelit. Kui töös on ainult üks tabel, siis seda ei nummerdata.

Tabeli number paigutatakse tabeli kohale vasakule, mille järele kirjutatakse tabeli pealkiri, mis peab olema võimalikult lakooniline, kuid sisu ammendav.

Tabelis esitatud andmed tuleb siduda töö tekstiga. Selleks võib kasutada otsest suunamist (Järgneva tabeli andmed iseloomustavad....) või kaudset viitamist. Viimase puhul pannakse lause lõppu sulgudesse tabeli number (tabel 3.4).

Soovitav on paigutada tabel ühele leheküljele. Kui tabel jätkub järgmisel leheküljel, on soovitatav esitada uuesti veergude nimed või veerud numereerida. Suuremad ja töötlemata arvmaterjali sisaldavad tabelid paigutatakse töö lisasse.

8.5.6. Illustratsioonid

Töodes kasutatakse sõnalise osa visualiseerimiseks mitmesugust illustreerivat materjali graafikute, diagrammide, arvjooniste, skeemide, jooniste, fotode jne näol.

Illustratsioonid tähistatakse üldnimetusega Joonis, millele järgneb järjekorranumber. Araabia numbrites numeratsioon võib olla läbiv töö ulatuses, kui jooniseid on vähe (kuni kümme) või

peatükkide lõikes. Näiteks Joonis 3.5 – kus kolm tähistab peatüki, viis joonise järjekorranumbrit. Numeratsioon esitatakse illustratsiooni all. Sellele järgneb samal real illustratsiooni sisu avav lakooniline allkiri.

Illustratsioon peab sisuliselt ja viite kaudu olema seostatud tekstiga. Viitamisel esitatakse ümarsulgudes illustratsiooni number (joonis 3.5).

Suuremahuline illustratiivne pildi- või joonismaterjal paigutatakse töö lisasse.

8.5.7. Viitamine

Töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad tsitaadid, arvandmed, valemid jms tuleb varustada viidetega. Kõik töö lõpus loetelus esitatud allikad peavad töös olema viidatud. Üldtuntud seisukohtadele ei viidata (nt: Kiskjad söövad liha).

Kasutusel on mitmeid viitamissüsteeme. Sotsiaalteadustes eelistatakse tavaliselt APA (*American Psychological Association*) viitamissüsteemi, millele toetutakse ka selles juhendis.

Teiste autorite seisukohti või uurimisandmeid esitatakse tekstis kas tsitaatidena või refereeringutena.

Tsitaat peab kõigis oma osades vastama originaaltekstile ja esitatakse jutumärkides või kursiivis. Viide järgneb kohe pärast tsitaati lõpetavaid jutumärke või kursiivi lõppu. Kui viidatakse lausele, tuuakse viide ära enne lause lõpu punkti. Kui tsiteeritav seisukoht on liiga pikk või kõik samas lauses esitatu ei ole oluline käesoleva töö seisukohalt, võib tsitaati lühendada. Tsitaadis lause algusest, keskelt või lõpust ärajäetud sõnade asemele pannakse mõttepunktid. Tsitaadis ei ole lubatud liita üheks lauseks mitmest kohast võetud lausekatkendeid. Iga eraldi seisev lauseosa tuleb varustada omaette jutumärkidega või kursiiviga ja viitega originaalile.

Viites esitatakse allikmaterjali autori perekonnanimi, töö ilmumise aasta ja viidatud materjali paiknemise lehekülg (leheküljed). Nt: “Kükametsa elanikest 25 % on kiskjad ja 75 % taimetoidulised” (Jänes, 2000, 18). Artiklitele viitamisel tekstis lehekülje numbreid ei panda (need esitatakse vaid allikate loetelus).

Kui allikmaterjali autor on asutus või organisatsioon (autoreid ei ole välja toodud nimeliselt), siis käsitletakse asutust või organisatsiooni autorina. Nt: (Kükametsa Loomakaitse Ühing, 2000, 14).

Kui allikmaterjal pole toodud töö autorit, esitatakse ümarsulus enne aastaarvu allika pealkiri või pikema pealkirja puhul selle esimene sõna või sõnaühend lisades kolm punkti (...). Nt: (Loomariigi..., 1999, 10).

Refereering kujutab endast teise autori või allika sisu konspekteerivat või kommenteerivat omasõnalist esitust. Refereerimise korral ei kasutata jutumärke. Viide võib olla põimitud refereeritava teksti sisse või järgneda vahetult refereeringule. Refereeringu esitusest peab selguma, missugused mõtted kuuluvad refereeritud autorile ja millised on töö autori kommentaarid.

Refereeriva tekstilõigu *järgsel viitamisel* märgitakse tsitaadi või refereeringu lõppu ümarsulgudesse viidatava autori perekonnanimi (nimed), teose ilmumisaasta. Kui esitatud seisukohti võrreldakse teiste autorite omaga, alustatakse viidet sulgudes lühendiga vrd. Nt: (vrd Johnson-Laird & Wason, 1977). Kui viide puudutab üht lauset, siis märgitakse viide sulgudesse enne lause lõpu punkti, kui aga viide puudutab mitut eelnevat lauset, märgitakse kõigepealt viimast lauset lõpetav punkt ja siis järgneb sulgudesse paigutatud viide, mille järel enne sulgu on samuti punkt:

Esimene refereeriv lause. Teine refereeriv lause. (Karu, 2001, 11.)

Soovitav on märkida leheküljenumber (numbrid), eriti kui tegemist on faktide, arvandmete, definitsioonide, loetelude või muu otseselt viidatava autori originaalse panusega seostuva infoga. Nt: Kükametsa elanikest veerand on kiskjad ja kolmveerand toituvad taimedest (Jänes, 2000, 18).

Kui allikal on kaks autorit, tuleb nende mõlema perekonnanimed viites esitada, eraldades nad märgiga &. Nt: Kükametsa elanikest veerand on kiskjad (Jänes & Karu, 1999, 24–26).

Kui autoreid on kolm kuni viis, esitatakse esimesel viitamisel kõikide autorite perekonnanimed. Edasistel viitamistel esitatakse esimesena märgitud autori nimi, lisades sellele lühendi jt. Nt: Kükametsas on palju elanikke (Jänes jt, 2000).

Refereeriva tekstilõigu *sisesel viitamisel*, kui tekstis on esitatud allika autor, esitatakse sulgudes allika ilmumisaasta. Nt: J. Jänese (2000, 23) andmeil on enamik Kükametsa elanikest taimetoitlased.

Kui refereerivas tekstis on tekstisiselt esitatud nii autor kui ka ilmumisaasta, pole eraldi viitamine vajalik. Nt: Juhan Jänese artikkel aastast 2000 pakub kiskjate ja taimetoitlaste vahekorra Kükametsas 1:3.

Kui allikale tuleb viidata samal leheküljel palju kordi, on soovitatav pärast esimest viitamist kasutada väljendit *samas* koos leheküljenumbri äratoomisega: (samas, 22).

Enam kui ühte allikat sisaldava refereeringu puhul tuuakse viites välja kõik allikad.

- Sama autori puhul esitatakse tööde ilmumisaastad kronoloogilises järjestuses. Nt: (Jänes, 1999, 2000).
- Sama autori samal aastal ilmunud tööd tähistatakse aastaarvu järgselt väiketähega. Nt: (Jänes, 2000a, 2000b).

Erinevad autorid järjestatakse tähestikuliselt ja eraldatakse semikooloniga. Nt: (Jänes, 2000; Karu, 1999).

Taastamatu materjali (allikad, mida pole võimalik teistel näha või kuulda – isiklikud kirjad, vestlused jms) puhul tuuakse autori seisukohad ära tekstis, kuid mitte allikmaterjalide loetelus. Taastamatule materjalile viitamist tuleb võimalusel vältida. Tekstisisel viitamisel on sel puhul vaja ära tuua lisaks info esitamise viis ja aeg. Nt: (Jänes, telefoniintervjuu 18. mai 2000).

Kui autori seisukohad on põhjapanevad ja/või esmaesitatud, kuid originaalne allikmaterjal ei ole kättesaadav, võib viidata läbi teise allika. Nt: Nagu J. Jänes ütles 1970. aastal: “Kõik loomad on võrdsed” (viidanud Karu, 1999, 82). Kõik loomad on võrdsed (Jänes, 1970, viidanud Karu, 1999, 82).

Sel juhul tuleb allikate loetelus ära tuua teisese, s.t tegelikult kasutatud allika (Karu, 1999, 82) andmed. Läbi teise allika viitamist tuleb võimalusel vältida.

8. 6. Allikad

Allikate loetelu sisaldab ainult töös kasutatud ja viidatud allikaid. Kõik töös viidatud allikad peab välja tooma allikate loetelus. Loetelu vormistamise üldiseks aluseks on APA juhend. Viitamise ja allikate haldamise hõlbustamiseks on olemas ka tarkvara (nt EndNote), mis automaatselt vormindab viite ja allika kirje nõuetekohaseks ning lingib soovi korral allika viitega.

Iga kirje esimene rida algab ilma taandreata, järgmised taandreal.

Allika kirje koostatakse põhimõttel: Autor (aasta). *Pealkiri*. Lisainfo.

Kirje koostatakse viidatava allika keeles. Allikad esitatakse autorite tähestikulises järjekorras ilma järjekorranumbrita. Kui allika autor on asutus või organisatsioon, järjestatakse allikas tähestikuliselt vastavalt selle nimetusele. Allikate puhul, kus pole näidatud autorit, paigutatakse see loetellu tähestikulises järjekorras vastavalt pealkirjale.

Kui loetelu sisaldab mitte-ladinatähestikulisi allikaid, tuuakse esmalt ära ladinatähestikulised allikad, seejärel teistes tähestikes teosed originaaltranskriptsioonis.

Kui loetelus on mitu tööd ühelt autorilt, järjestatakse need ilmumisaja alusel, alustades varasemast. Kui autorilt on samal aastal mitu tööd, siis järjestatakse need pealkirja esitähe alusel ja lisatakse nii tekstisiseses viites kui allikate loetelus aastaarvule järjekorda tähistav väiketäht. Nt: 1999a, 1999b.

8.6.1. Trükised

8.6.1.1. Tervikteosed

Tervikteoste (raamatute, lõputööde, brošüüride jms) puhul esitatakse järgmised andmed:

Autor(id) (ilmumisaasta). *Pealkiri*. Trükikordusandmed. Ilmumiskoht: Kirjastus.

Autori perekonnanimi (nimed) esitatakse koos initsiaalidega. Ilmumisaasta esitatakse sulgudes, sulu järel on punkt. Ilmumisaasta puudumise korral asendatakse see lühendiga s.a. (sine anno).

Pealkiri esitatakse kaldkirjas (*italic*), alapealkirjad eraldatakse põhipealkirjast kooloniga.

Väljaande number antakse sulgudes, vajadusel koos iseloomustusega (*3., parand. tr.*) (esimese trüki puhul pole vajalik).

Kui raamat on korraga mitmes kohas välja antud, siis märgitakse esimesena nimetatu.

Kirjastus eraldatakse ilmumiskohast kooloniga. Kirjastuse nimes ei kasutata lühendeid ega jutumärke.

Lehekülgede arvu märkimine raamatute puhul ei ole vajalik.

Kera, S. (1989). *Õpilaste tegevus isiksuse kujundajana*. Tallinn: Valgus.

Lõputööde puhul (bakalaureuse-, magistri- ja doktoritööd) lisatakse nurksulgudes töö liik. Nt: Kuusk, R. (1996). *Luule olemuse tõlgendamise võimalusi*. [Magistritöö]. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjanduse õppetool.

Brošüüride, buklettide jms puhul lisatakse nurksulgudes väljaande liik. Nt: Harju Maavalitsuse Haridusosakond. (1994). *Lapse mõttemaa. Minialmanahh*. [Brošüür]. Tallinn: AS Infotrükk.

Raamatute puhul, kus tiitellehel pole märgitud autoreid, asetatakse ilmumisaasta pealkirja järele, seejärel väljaandmiskoht ja kirjastus. Nt: *Vabakasvatus*. (1992). Tallinn: Eesti Õppekirjanduse Keskus.

Autorita raamatu puhul kirjutatakse koostaja või toimetaja nimi eestikeelsetes töodes üldiselt pealkirja ja ilmumisaasta järele koos lühendiga koost. või toim. Nt: *Mis on koolilapsel muret?* (1997). Toim. L. Mehilane. Tartu: Tartu Ülikooli Psühhiaatriakliinik.

Ingliskeelses kirjanduses asetatakse koostaja(te)/toimetaja(te) nimi/nimed autori positsioonile koos sulgudes järgneva märkega (Ed.) või (Eds.), saksa keeles (Hrsg.). Nt: Stanton, D. C. (Ed.). (1987). *The female autograph: Theory and practice of autobiography*. Chicago: University of Chicago Press.

8.6.1.2. Artiklid

Artikli kirje koosneb kahest põhiosast: andmetest artikli ja andmetest väljaande kohta, milles artikkel on avaldatud.

Artiklid kogumikus. Artikli autor. Ilmumisaasta sulgudes. Artikli pealkiri. Lühend sõnast “raamatus” (Rmt. või ingliskeelsete teoste puhul In) kogumiku autor(id) või toimetaja, sulgudes märkega Toim.; ingliskeelsetel Ed./Eds.; saksakeelsetel Hrsg.. *Kogumiku pealkiri kaldkirjas*. Trükikordusandmed. Ilmumiskoht: Kirjastus., Artikli leheküljed kogumikus. Nt: Paats, M. & Tiko, A. (1999). Lääne-Virumaa koolinoored ja huvitegevus. Rmt. T. Tulva (Koost.). *Teaduselt praktikale: Uurimusi ja arutlusi sotsiaaltöö teemadel*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool, 11–20.

Artiklid ajakirjas. Artikli autor. Ilmumisaasta sulgudes. Artikli pealkiri. *Ajakirja või jätkväljaande nimetus kaldkirjas*. *Väljaande number kaldkirjas*, artikli leheküljed. Nt: Kukk, K. (1997). Arvuti kui haigus. *Arvutimaailm*, 3, 24–25.

Artiklid ajalehes. Artikli autor. Ilmumisaasta, kuupäev sulgudes. Artikli pealkiri. *Ajalehe nimetus kaldkirjas*. Lehekülg(küljed) mahukate lehtede puhul. Nt: Talts, L. (1997, mai 28). Barbie kui lapse kasvataja. *Maaleht*, 16–17.

Autorita artikli puhul on artikli pealkiri autori positsioonil. Nt: New exam for the doctor of future. (1989, March 15). *The New York Times*. B-10.

Kui artiklil puudub nii autor kui ka pealkiri (lühisõnum, repliik jms), paigutatakse autori positsioonile sulgudesse sisu avav lause. Nt: (J. Aaviku kõne Soome Emakeele Seltsis). (1906, november 29). *Postimees*.

Artiklid teatmeteoses. Artikli nimetus. Ilmumisaasta. *Teose nimetus kaldkirjas*. Köide. Ilmumiskoht. Lehekülg (-küljed). Nt: Eesti. (1933). *Eesti entsüklopeedia*. 2. kd. Tartu: Loodus, 521–671.

Normatiivmaterjalid (õigusaktid)

Akti nimetus. Vastuvõtmise aeg ja allikas, milles akt on ametlikult avaldatud. Nt: Perekonnaseadus (1994). *Riigi Teataja I*. 75, 1326.

8.6.1.3. Muud trükised

Arhiivimaterjalid. Arhiivi nimetuse lühend, fondi (f), nimistu (n), säiliku (s), lehekülje(l) number kui säilik, lehekülgede arv.

Kirjanduse loetelus:

Diplom Kaitseliidule. (1935). ERA, f. 1962, n. 1, s. 270.

Auaadress K. Pätsile. (1924). ERA, f. 1278, n. 1, s. 274.

Wiiralt, E. (1917). *Paarike tänaval*. EKM G 13836.

Wiiralt, E. (1946a). *E. Wiiralti kiri Pariisist N. Poomile Stockholmi*, 16. oktoober 1946. EKM arhiiv.

Wiiralt, E. (1946b). *E. Wiiralti kiri Pariisist N. Poomile Stockholmi*, 6. november 1946. EKM arhiiv.

Wiralt, A. (1867). *A. Wiralti sünni registreerimine*. SMPO arhiiv, f. 23, s. 644. EELK Järva-Peetri koguduse 1867. a sünnimeetrika kanne nr 184.

Tekstis:

(Diplom Kaitseliidule, 1935).

(Auaadress K. Pätsile, 1924).

(Wiiralt, 1917).

(Wiiralt, 1946a).

(Wiiralt, 1946b).

(Wiralt, 1867).

"EKM" tähistatakse, kui allikas asub Eesti Kunstimuuseumi ekspositsioonis. "EKM arhiiv" tähistatakse, kui allikas ei asu Eesti Kunstimuuseumi ekspositsioonis. "EKM G" tähistatakse, kui allikas asub Eesti Kunstimuuseumi graafikafondis.

Kirjanduse loetelu lõpus esitatakse lühendid:

EAA - Eesti Ajalooarhiiv

EKM - Eesti Kunstimuuseum

ERA - Eesti Riigiarhiiv

Kaardid. *Eesti topograafiline üheverstaline kaart 1:42 000.* (1894-1896). Sankt-Peterburg, lehed 3–45, 4–46, 5–44, 5–45, 6–44, 7–43, 7–44, 8–44, 8–46. (Kaardimapp Eesti TA Raamatukogus).

Kirjad. F. Puksoo kiri A. Sibulale, 22. aprill 1925. Säilitatakse Eesti Kirjandusmuuseumis.

Käsitrad

Genss, J. (1948). Eesti Kunsti materjale. *Kunstnike leksikon*. Tallinn: käsitrad. Rahvusraamatukogus.

Raunam, O. (1980–1990). Eesti tarbegräafika I. Eessõna. *Finantsgräafika*. Tallinn: käsitrad. S. Raunami valduses.

Publitseerimisel olevad artiklid. Zuckerman, M. & Kieffer, S. C. (in press). Race differences in face-ism: Does facial prominence imply dominance? *Journal of Personality and Social Psychology*.

8.6.2. Elektroonilised allikad

Interneti materjalide puhul alustatakse sama informatsiooniga nagu paberandjatel: autori nimi, ilmumise aasta, pealkiri. Ilmumisaasta puudumise korral asendatakse see lühendiga s.a.

(sine anno). Lisatakse nurksulgudes kuupäev, millise seisuga materjale kasutati ja eraldi real Interneti aadress. Elektroonilisele kirjavahetusele viidatakse kui personaalsele kommunikatsioonile ainult tekstis ja seda ei kajastata allikate loetelus.

Terviktööd

Kirch, A. (1997). *Mitte-eestlaste integratsioon: kas kogu Eesti Ühiskonna ülesanne?* [2000, aprill 21].

http://www.integratsioon.ee/est/artiklid_1.html

O'Keefe, E. (1990). *Egoism & the crisis in Western values*. [2000, aprill 21].

<http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp?itemID=135>

Bruckman, A. (1997). *Learning in a networked virtual world for kids*. [Doctoral dissertation]. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology. [2000, aprill 21].

<http://www-static.cc.gatech.edu>

Tööde osad

Children with Special Needs. (7. Chapter). (1999). *The White Paper*. [2000, oktoober 28].

<http://www.irgolv.ie/educ/Ready%20%to%Learn/07/Main.html>

Mitchell, H. W. (1913). Alcoholism and the alcoholic psychoses. In W. A. White & S. E. Jelliffe (Eds.). *The modern treatment of nervous and mental diseases*. (Vol. 1, pp. 287–330). PsycBOOKS database.

Elektroonilised artiklid perioodilises väljaannetes

Artikkel, mis on ainult Internetis ilmuvas ajakirjas:

Sillick, T. J., & Schutte, N. S. (2006). Emotional intelligence and self-esteem mediate between perceived early parental love and adult happiness. *E-Journal of Applied Psychology*, 2(2), 38–48.

<http://ojs.lib.swin.edu.au/index.php/ejap/article/view/71/100>

Elektrooniline versioon artiklist, mille trükiversioon on samuti olemas:

Vendla, E. (2000). Õpetajaid kimbutab stress. *Haridus*, 4, 6-10. [2000, oktoober 28].

<http://haridus.opleht.ee/arhiiv/2000/haridus4/index.html>

Griffith, T. L. (1993). Monitoring and performance: a comparison of computer & supervisor monitoring. [Electronic version]. *Journal of Applied Social Psychology*, 23(3), 549-572.

Või

Stultz, J. (2006). Integrating exposure therapy and analytic therapy in trauma treatment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76(4), 482–488. doi:10.1037/0002-9432.76.4.482

Ajakirjad

Vendla, E. (2000). Õpetajaid kimbutab stress. *Haridus*, 4. [2000, oktoober 28].

<http://haridus.opleht.ee/arhiiv/2000/haridus4/index.html>

Ajalehed

Kruusmaa, M. (1999, juuli 12). Kirjaklambrimees aitab. *Luup*, 14. [2000, juuli 24].

<http://www.postimees.ee/luup/99/14/teadusl.shtm>

Listisõnumid

Tamm, R. (2000, september 30). *Õpetajal on probleeme*. Õpetajate Lehe

Diskussioonilist. [2000, oktoober 2]. E-mail: opleht@lists.ut.ee

8.6.3. Audiovisuaalsed allikad

Filmid

Jamnes, P. (Projektijuht). (2000). *Käitumine töölevõtu intervjuul*. [Film]. AMI.

Holdt, D. (Producer) & Ehlers, E. (Director). (1997). *River at High Summer: The St. Lawrence*. [Film]. (Available from Merganser Films, Inc., 61 Woodland Street, Room 134, Hartford, CT 06105).

Kassetid

Rebane, T. (Režissöör). Jõulujutud. *VAT muinasjutt*. [Kassett]. Tallinn: Eesti Raadio.

CD-d

Agu, M. (Produtsent). (1997). *Kodused tantsud*. [CD]. Tallinn: Eesti Raadio.

Arvutiprogrammid

Estonia. (1998). *Microsoft Encarta 98 Encyclopedia*. [CD ROM]. Microsoft Corporation.

Loengumaterjal

Brieger, B. (2005). *Lecture 3: Recruitment and involvement of trainees*. [PowerPoint slides]. [2010, January 10].

<http://ocw.jhsph.edu/courses/TrainingMethods/ContinuingEducation/lectureNotes.cfm>

Veebipõhine sõnastik

Heuristic. (n.d.). In *Merriam-Webster's online dictionary*.

[2010, January 10].

<http://www.m-w.com/dictionary/>

Kvalitatiivsed andmed

Moist, J. (Interviewer) & Guy, R. (Interviewee). (2006). *Mrs. Rose Guy*. [Interview transcript]. [2010, January 10].

<http://www.aliveintruth.org>

TÄIENDAV KIRJANDUS

Järgnevalt on toodud allikad, mille abil saab põhjalikumalt tutvuda üliõpilastööde ülesehituse, kasutatavate meetodite ja andmeanalüüsi võtete ning järeldamisviisidega. Kõik allikad on kättesaadavad TLÜ Akadeemilise raamatukogu lugemissaalides

Üldised käsitlused kasvatusteadusliku uurimistöö kohta

- Babbie, E. (2007). *The Practice of Social Research*. Belmont; Thomson Wadsworth.
- Bryman, A. (2008). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Creswell, J. (2005). *Educational Research. Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. Upper Saddle River: Pearson, Merrill, Prentice Hall.
- Krathwohl, D. (2004). *Methods of Educational and Social Science Research*. Illinois: Waveland Press.

Erinevate uurimisstrateegiate, uurimismeetodite, analüüsivõtete käsitlused

- Angrosino, M. (2007). *Doing Ethnographic and Observational Research*. Los Angeles: Sage.
- Barbour, R. (2007). *Doing Focus Groups*. Los Angeles: Sage.
- Charmaz, K. (2009). *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide Through Qualitative Analysis*. London: Sage.
- Elliott, J. (2005). *Using Narrative in Social Research*. London: Sage.
- Gillham, B. (2007). *Developing a Questionnaire*. N.Y.: Continuum.
- Gillham, B. (2005). *Case Study Research Methods*. N. Y.: Continuum.
- Have, P. (1998). *Doing Conversation Analysis*. London: Sage.
- Jurevitš, N. (2003). *Rakendusstatistika*. Tallinn: Ilo.
- Koshy, V. (2005). *Action Research for Improving Practice. A Practical Guide*. London: Paul Chapman Publishing.
- Kvale, S. (2007). *Doing Interviews*. Los Angeles: Sage.
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Litosseliti, L. (2003). *Using Focus Groups in Research*. N.Y.: Continuum.
- McCulloch, G. (2004). *Documentary Research*. London: Routledge Falmer.

- Patton, M. (2002). *Qualitative research & Evaluation Methods*. Thousand Oaks: Sage.
- Reaves, C. C. (1992). *Quantitative Research for the Behavioral Sciences*. New York: Wiley.
- Roomets, S. (2003). *Statistika algkursus*. Tallinn.
- Stringer, E. (2004). *Action Research in Education*. Upper Saddle River: Pearson, Merrill, Prentice Hall.
- Tooding, L.-M. (2007). *Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Yin, R. (2004). *The Case Study Anthology*. Thousand Oaks: Sage.

KASUTATUD KIRJANDUS

- American Psychological Association (September 5, 2000). *Electronic Reference Formats Recommended by the American Psychological Association*. [3. jaanuar 2004].
<http://www.apa.org/journals/webref.html>
- Hirsjärvi, S. & Huttunen, J. (2005). *Sissejuhatus kasvatusteadusse*. Tallinn: Medicina.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.
- Jurevitš, N. (2003). *Rakendusstatistika*. Tallinn: Ilo.
- Kõverjalg, A. (1999). *Üliõpilastööde koostamise meetodika*. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia.
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Metsämuuronen, J. (2002). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp KY.
- Niglas, K. (2004). *The Combined Use of Qualitative and Quantative Methods Educational Research*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Publication-Manual of The American Psychological Association* (6th ed.). (2010). Washington, DC: American Psychological Association.
- Roomets, S. (2000). *Üliõpilastööd ja nende vormistamine arvutil*. Tallinn.
- TLÜ doktoriõpingute ja doktoritööde kaitsmise eeskiri (vastu võetud Tallinna Ülikooli senati 6. aprilli 2009 määrusega nr 2).

Lisa 1. TIITELLEHE NÄIDIS

TALLINNA ÜLIKOOL
Kasvatusteaduste Instituut
Eripedagoogika osakond

Juhan Jänes

TAIMETOITLASTE INTEGRATSIOON KÜKAMETSAS

Bakalaureusetöö

Juhendaja: PhD Karl Karu

Tallinn 2009

Lisa 2. ANNOTATSIOONI NÄIDIS

Tallinna Ülikool

Instituut	Osakond	
Töö pealkiri		
Teadusvaldkond		
Töö liik	Kuu ja aasta	Lehekülgede arv
Referaat .		
Võtmesõnad:		
Keywords:		
Säilitamise koht:		
Töö autor:	allkiri:	
Kaitsmisele lubatud: Juhendaja:	allkiri:	

Lisa 3. JUHISED ANNOTATSIOONI TÄITMISEKS

1. Instituut. Magistritööde puhul tulevad arvesse ka teised TLÜ instituudid peale Kasvatusteaduste Instituudi.
2. Osakond. Kui magistritöö on valminud Haridusuuringute keskuse juures, siis tuleb osakonna asemele märkida Haridusuuringute keskus.
3. Teadusvaldkond. Nt eelkoolipedagoogika, algõpetus, andragoogika, eripedagoogika, kasvatusfilosoofia, kasvatusteadus, hariduspoliitika, õppekava teooria, ainedidaktika jms.
4. Töö liik. Bakalaureusetöö, magistritöö kasvatusteadustest. Kuu ja aasta. Märgitakse kaitsmise aeg.
5. Lehekülgede arv. Märgitakse mitu lehekülge on teksti.
6. Referaat. Selles esitatakse kokkuvõtvalt töö probleem(id), eesmärk ja ülesanded, nende uudsus ja aktuaalsus. Sõltuvalt sellest, kas on tegemist teoreetilise või empiirilise uuringuga või pedagoogilise projektiga, kirjeldatakse probleemi lahendamise viisi ja käiku. Referaat lõpetatakse olulisemate uurimistulemuste esitamisega ja nende tähenduse hindamisega.
7. Võtmesõnad. Esitatakse töö teemat ja probleemi iseloomustavad olulisemad mõisted.
8. Säilitamise koht. Bakalaureuse- ja magistritöid säilitatakse TLÜ Kasvatusteaduste Instituudi raamatutoas.
9. Töö autori allkiri tõendab seda, et töö on valminud kehtivatele eetilistele nõuetele vastavalt.
10. Kaitsmisele lubatud. Märgitakse töö kaitsmisele lubamise kuupäev osakonnas või magistritööde kaitsmisnõukogus.